

Ministeren for kulturelle anliggender (Sølvhøj): Jeg kender den også efter min mening beklagelige sag, som hr. Thestrup nævnte, hvori der faldt nogle mærkværdige udtalelser i forbindelse med en bestemt nævningsag. Der er imidlertid i et sådant tilfælde ikke nogen som helst tvivl om, hvor ansvaret ligger. Det ligger hos den pågældende programchef, der har det, der i forretningsordenen benævnes det fulde kunstneriske og kulturelle ansvar. Man vil altså i en given situation ikke være i tvivl om, hvem man skal drage til ansvar. Hvad enten dette ansvar kan siges at være af egentlig personlig karakter eller ej, ved man, hvem man skal rette skytset imod, og hvordan sagen eventuelt skal gribes an.

Imidlertid håber jeg over for hr. Thestrup at have givet fornødent udtryk for, at det ikke er et område, som Danmarks radio — og heller ikke jeg — betragter som noget hvilende, som noget, der har fundet sin endelige form, og jeg vil gerne igen bekræfte tilsagnet om, at vi, hvis det skønnes fornødent, hvis nyt materiale kommer frem, eller hvis berettiget ængstelse med hensyn til, om denne sag nu er tilstrækkeligt varetaget med gældende bestemmelser, skulle gribe nogen, absolut er indstillet på fornærede drøftelser af sagen.

Hermed sluttede spørgsmålet, og spørgetiden var dermed til ende.

Den næste sag på dagsordenen var:

Fortsættelse af forhandling om boligministerens redegørelse for den indgåede bolig-aftale.

(Foregående forhandling findes i tidenden sp. 3055).

Forhandlingen genoptoges.

Else-Merete Ross: Ministeren sagde i går, at forliget ikke betegner det ideelle. Det kan alle forligspartnere nemt blive enige om. Vi har alle haft ideer og forslag, som vi fandt bedre end det, der blev resultatet; men skulle vi hver have holdt på sit, var der ikke blevet noget forlig. Nu har vi bøjet os for hinanden og er kommet et stykke længere end ved forliget i marts

1965 og har derved vist, at vi er villige til i samarbejde at søge at få et af de største og mest komplicerede politiske stridsspørgsmål bragt nærmere sin endelige løsning.

Jeg tror ikke, at nogen af os er så naiv at mene, at det indgåede forlig er ensbetydende med, at vi efter normaliseringsperioden har løst alle boligproblemer; men det vigtigste er også, at vi nu er på vej mod løsningen og ikke bliver ved med at træde vande og ingen vegne komme. Ved nu at have fastlagt de principielle retningslinjer, og ved at vi har givet tilsagn om at søge flest muligt lovforslag fremsat og gennemført i denne folketingssamling, har vi lagt et pres på os selv og forpligtet os til, at der virkelig sker noget.

Den store forskel i lejeniveauet i den gamle og den nye boligmasse mellem lejligheder af nogenlunde samme størrelse og kvalitet har længe virket som en urimelighed, der blev særlig grell ved, at det hyppigst var de unge, der fik de dyreste lejligheder. Målet med den normalisering, der nu skal finde sted, er at få lejen i det gamle byggeri hævet, så den gradvis kommer til at svare til brugsværdien, og at få lejen i nybyggeriet påvirket i nedadgående retning, så man ad begge veje får det hidtidige svælg udlignet så meget som muligt under hensyntagen til kvalitet og beliggenhed. Det er for mit parti væsentligt, at lejerbeskyttelsen opretholdes, og at lejeforhøjelsen bliver gradvis.

Vurderingen af lejlighederne i den gamle boligmasse medfører et administrativt besvær. Det er derfor nødvendigt i lejeudvalget at finde frem til kriterier for vurderingen, så at den kan gennemføres så praktisk som muligt. Vurderingen har den fordel, at den giver lejerne besked om, hvad der forestår dem, så at de kan tilrettelægge deres budget derefter i god tid. Vurderingen har desuden den fordel, at der straks vil udelukkes en del gammelt byggeri, som ikke kan bære nogen stigning. Der er desuden sat en under- og en overgrænse i faste beløb for, hvor stor den årlige lejestigning må være. Overgrænsen har nok den ulempe, at det bedste byggeri, selv efter 8 år, ikke er nået op til en leje svarende til brugsværdien. I hvor stor udstrækning det vil være tilfældet, vil dog afhænge af prisen i nybyggeriet til den tid.

[Elsø-Morote Ross.]

Hvad angår husejernes provenu, havde det radikale venstre principielt ønsket, at en del af huslejestigningen i en overgangsperiode var tilfaldet det offentlige. Det var ikke opnåeligt i forliget, så her måtte vi give en indrømmelse. Når dette ikke kunne opnås, finder vi den vedtagne ordning acceptabel. Herefter bindes 50 pct. af lejestigningen i 15 år og tilbagebetales over en periode på 20 år. Yderligere forbeholdes 25 pct. til vedligeholdelse, så alt taget i betragtning har man sikret det hensyn til lejerne, som må være noget afgørende i hele normaliseringsprocessen. De 50 pct. skal indbetales i et særligt låneinstitut.

I skitsen for boligforliget står der, at midlerne skal anvendes dels til udlån til ombygning og modernisering af ældre ejendomme, dels til opkøb af obligationer i boligbyggeriets tredjeprioritetsinstitutter. Hvis skitsen var standset her, ville jeg have været meget utilfreds med den rækkefølge, hvorefter midlerne skulle anvendes. Jeg er absolut tilhænger af, at ældre ejendomme skal moderniseres, men det må komme i anden række, hovedformålet må være at få lejen ned i nybyggeriet.

Jeg er derfor meget tilfreds med den efterfølgende sætning, hvori det siges, at det forudsættes, at en overvejende del af midlerne skal anvendes til obligationskøb. Til det private boligbyggeri får vi således et låneinstitut eller en slags boligfond, ligesom vi gennem indbetaling af 70 pct. af den konstaterede lejeforskel i de sociale ejendomme får en landsbyggefond for det almennyttige byggeri til udlån til nyt socialt boligbyggeri. De sociale selskaber er grundlagt gennem statens store støtte. Den ideelle tanke, som oprindelig lå bag denne ordning, var, at de engang senere til gengæld skulle yde hjælp til fremtidens byggeri. Tanken var, at man i de gamle foreninger, der har de store prioritetsreserver, eller ved kollektivt samarbejde mellem foreningerne direkte skulle investere beløb til en rente under de ellers nødvendige tredjeprioritetslåns rente, så der opnåedes en lavere leje.

Denne tanke er gang på gang fremsat og støttet af radikale boligordførere. Det er derfor med stor tilfredshed, jeg konsta-

terer, at boligministeren siger, at det sociale byggeri i princippet er selvfinansierende, og i den forbindelse nævner det sociale byggeris byggefondsforpligtelser, som sikrer, at opsparing gennem prioritetsafdragene kommer nybyggeriet til gode. Ministeren tilføjer, at landsbyggefonden betegner en aktivisering, en stærkt fremskyndet nyttiggørelse af opsparingsværdierne i det ældre sociale byggeri. Ministeren siger yderligere, at når der lægges vægt på selvfinansiering, bliver forholdene i det sociale byggeri på en vis måde sidestillet med det private erhvervslivs forhold. Efter min mening vil der derved virkelig kunne blive tale om en konkurrence mellem det private og det almennyttige byggeri, hvad jeg mener vil være til fordel for begge byggeformer.

I en overgangsperiode på 10 år gives rentestøtte til 12.000 lejligheder årlig i det sociale byggeri. Med denne ordning falder lovforslaget om midlertidige driftslån bort. Efter denne 10-årige periode håber jeg det bliver muligt at nøjes med boligsikringsordningen, idet vi principielt er af den opfattelse, at offentlig støtte ikke bør gives til ejendomme, hvori der kan bo folk, der ikke har specielt behov for hjælp til nedbringelse af deres husleje, men kun til den enkelte familie efter dens individuelle behov. Fortsætter man med støtteordninger til dele af boligbyggeriet, er det, som det også vil være tilfældet for de 120.000 sociale lejligheder, der nu skal bygges med rentesikringsordning, ikke muligt at opnå samme leje for lejligheder af samme brugsværdi, og vi vil fortsætte med at have forskellige huslejeniveauer. Noget af det, der tiltaler mig mest, er, at de nuværende forskellige former for tilskudsordninger afløses af en boligsikringsordning, hvor husstandsindtægt, børneantal og huslejens størrelse er afgørende for, om der gives tilskud eller ej, og afgørende for tilskuddets størrelse. I lejeudvalget er vi endnu ikke helt færdig med beregningerne, men jeg tror, der er enighed om, at der i særlig grad skal lægges vægt på, at familier med børn kan skaffe sig en ordentlig lejlighed.

Denne boligsikringsordning i udlejningsbyggeriet vil være en hjælp for mange familier i det dyre nybyggeri, men også for de familier, der ved at skulle betale brugsværdien af deres lejlighed kommer op på

[Elsa-Merete Ross.]

en højere husleje, end deres indtægt kan klare. Da tilskuddet vil blive givet efter en glidende skala, vil det være overflødigt at opdele befolkningen i mindst- og mindre-bemidlede i boligmæssig henseende. De skarpe grænser, som vi nu f. eks. har ved m²-tilskuddets bortfald uden aftrapning, vil falde bort.

Af andre ting i forliget, som det radikale venstre er meget tilfreds med, er muligheden for ejerlejligheder i hele den gamle private boligmasse.

Hr. Niels Westerby udtalte i går sin mistillid til, at bindingen af huslejestigningen i det private byggeri ville få nogen virkning på renten i nedadgående retning. Hr. Niels Westerby kan på nuværende tidspunkt ikke vide noget om, at det slet ikke virker. Obligationsopkøbene vil være stigende for hvert år. Ses boligforliget i forbindelse med det finanspolitiske forlig, vil begge disse to ting forstærke tendensen til bedring af obligationskurserne; det er indskutabelt. Det, hr. Niels Westerby kan frygte, er, at der kommer andre tendenser, der opvejer denne bedring. Efter min private opfattelse burde kreditrationeringen, som nu er ved at få virkninger, bibeholdes noget endnu. Jeg tror, at en stram finanspolitik er nødvendig, og at den ikke alene bør afbalancere en senere kreditlempelse, men være noget mere restriktivt.

Ophævelsen af byggereguleringen i hovedstadsområdet og på Sjælland vil muliggøre en langsigtet planlægning både for byggeindustrien og for boligbyggeriet og sikkert bevirke, at de rationaliseringsbestrebelse, der allerede er i gang, yderligere forstærkes, når man tør investere på lang sigt uden angst for pludselige nedskæringer af byggeriet.

Frigivelse af plejehjemsbyggeriet vil forhåbentlig medføre, at vi kan hale ind på den store mangel, der er på dette område. Også frigivelse af børnehavenbyggeriet imødekommer vore ønsker.

Så vidt jeg ved, skal der i nyt etagebyggeri beregnes plads til 1½ bil pr. lejlighed. Når vi nu ved boligsikringsordningen viser os mere børne- og familievenlige end hidtil, kunne jeg ønske, at bygherrer i etagebyggeri ville have den samme indstilling og reservere i det mindste et lignende areal for børns

legemligheder, som de reserverer for de voksnes biler. Det afsatte børneareal kunne, når ejendommen en tid ikke havde børn i legealderen, overlades de voksne som grønt område.

Når byggeriet nu frigives, er det mere nødvendigt end nogen sinde at få gennemført en virkelig koordinering af planlægningen ikke mindst i København, og nærmeste omegn. Jeg kan derfor ganske slutte mig til ministerens opfattelse, at der trænges både til mere byplanlægning og mere regionplanlægning.

For ikke at forlænge debatten skal jeg ikke komme nærmere ind på flere punkter i forliget, men slutte med endnu en gang at udtrykke min glæde over, at 4 partier på trods af forskellige opfattelser alligevel kunne nå til enighed om at tage et stort skridt i retning af at få afskaffet krigstidens sidste restriktioner.

Kai Moltke: Skulle jeg følge den socialdemokratiske ordførers, hr. Axel Ivan Pedersens, eksempel, skulle jeg jo næsten acceptere at det, som man diskuterer her i dag, er SF's politik og ikke boligforliget. For der var jo ærlig talt lagt så meget op om SF's politik, at det andet næsten blev til en svag skygge. Jeg vil imidlertid nødig komme ind på det. Jeg er interesseret i en vis principiel vurdering af dette forlig og dets hovedpunkter og skal derfor lade den polemiske side af sagen falde.

Der er noget sympatisk ved det, når boligministeren i sin redegørelse i går sagde — Folketingstidende sp. 3021 —:

„... jeg tør ikke driste mig til at sige, at det nu indgåede forlig og den kommende lovgivning betegner den endelige løsning af boligproblemerne“.

Det er i og for sig en erkendelse af, at vi har et langt stykke igen. Hvad er det for bange anelser, som sikkert ligger bag boligministerens erkendelse? Der er først og fremmest to forhold, som gør, at skyggerne breder sig om den påstående normalisering. Det ene er, at normaliseringen gennemføres på et tidspunkt, hvor der ikke er boliger nok, hvor der ikke er den fornødne reserve, og det andet er, at hele spørgsmålet om byggeriets finansiering befinder sig i en absolut blindgade.

Hvorfor fremdrager jeg dette her i be-

[Kai Moltke.]

gyndelsen? Fordi det, man siger fra socialdemokratisk side, først og fremmest er, at nu sættes renten i nybyggeriet for en år-række ned, idet den sænkes med 3 pct. til 6½ pct. i stedet for de hidtidige 9½ pct. Det kunne aldrig falde mig ind at bestride, at det er en fordel, hvis vi kan gennemføre en 30 eller 25 pct.s nedskæring af prisen på nybyggeriet gennem disse rentetilskud til en begrænset del af boligmassen. Men jeg blev en smule nervøs, både da jeg så boligforligets tekst, og da jeg hørte boligministerens redegørelse i går. Denne rentegaranti gælder for en 6-årig periode, hvorefter man begynder aftrapningen. Der kunne være en vis fornuft i det, hvis man sagde: denne rentesikring fortsætter, indtil renten igen er bragt ned i et normalt leje eller er på vej derned. Så behøvede man ikke at fastsætte frister, så kunne man bare stole på sin egen politik. Men når der finder en aftrapning sted i løbet af de dernæst følgende 3 år, må det vel betyde, at man faktisk regner med en ny himmelflugt af renten også for dette byggeri op imod de 9½ pct. Mangelen på tillid til udviklingen ses alene af disse bestemmelser.

Denne manglende tillid er ikke så underlig. På et tidspunkt, da man taler om et frit boligmarked og brugsværdi af lejligheder ud fra fri prisdannelse, er der et stort felt, inden for hvilket man absolut ikke vover at tage afgørende skridt imod friheden. Lad mig minde om, at med de lave kurser, vi har haft, og som har betinget en rente i nybyggeriet på mellem 9½ og 10 pct., har vi ikke haft fri prisdannelse for obligationskurserne. Jeg så forleden i Nationalbankens balance, at i 1964 brugte man såmænd kun 1,2 milliarder kr. til støttekøb, og sidste år nåede man op på godt 1,4 milliarder kr. Hvad betyder det i forhold til en samlet obligationsmasse i pengeinstitutterne på ca. 7½ milliard kr. i kursværdi? Det betyder, at Nationalbanken — det vil sige en offentlig, statsdirigeret institution — har opkøbt et sted mellem 35 og 40 pct. af den samlede nettoobligations-tilgang. Når det er tilfældet, skulle forligets parter i alle tilfælde kræve klar besked om, hvorvidt støtteopkøb af et sådant årligt omfang bliver fortsat, eller om de bliver afdæmpet.

Jeg tror, de fleste her i tinget har tilstrækkelig forstand på disse sager til at vide, at en indstillen af det offentliges indblanding i prismekanismen gennem opkøb af obligationer meget let kan medføre værre skred både i kurser og rente end dem, vi hidtil har haft. Hvordan skal Nationalbankens opkøb dækkes? Skal Nationalbanken købe løs for egen regning uden statsdækning, så kan jeg ikke se andet, end at det må betyde, at Nationalbanken i stedet for at bremse inflationen årlig tilføjer nye kilder til inflationen.

Og hvad angår den statslige sikring, som der tales om i en vis periode — sidst da det socialdemokratiske parti og regeringen mente, at der skulle overføres et beløb på vel omkring 1 milliard kr. af Nationalbankens obligationsbeholdning til en statsfond, og at den statslige garanti skulle være sikkerhed — ja, så må man spørge i dag: hvordan med regeringens skaffet sikkerhed for de fortsatte støttekøb af obligationer? Det er et meget væsentligt spørgsmål, hvis vi skal se på rækkevidden og værdien af det forlig, som hele fire partier i folketinget nu er så særdeles tilfreds med. Det er det første spørgsmål, jeg kunne ønske at bringe ind i debatten her. For resten er jo boligforliget udtryk for en tro på den frie markedsdannelse, som man ellers ikke nærer nogen tiltro til, når det drejer sig om realkredit, for her har alt jo i virkeligheden hidtil været afhængigt af statsindsats. Man skal altså se at få gjort nybyggeriet billigere, og det er vi helt og fuldt indforstået med; men det forudsætter dog vel en vis langvarig periode med garantier for en virkelig lav rente.

Dernæst er der et punkt, som jeg bliver nødt til at komme ind på, fordi det blev omtalt her i forbindelse med vort partis boligpolitiske forslag, nemlig hr. Axel Ivan Pedersens udtalelse om, at den rentesikringsordning for 12.000 lejligheder årlig, som man er enedes om, betød mere end socialistisk folkepartis forslag om en boligfond, som gav en dækning uden kurstab til tredjeprioriteten. Enhver so er naturligvis mest glad for sine grise, men her kan jeg ikke lade være med at citere et brudstykke af en tale, som hr. Axel Ivan Pedersen holdt så sent som den 27. oktober i fjor,

[Kai Moltke.]

og hvori han forklarede de direkte statslåns og de direkte boliginvesteringers fordele fremfor rentestøtten:

„Hvis man havde opretholdt statslånene, ville man for de samme beløb, som nu anvendes til obligationskøb, have kunnet sætte en tredjeprioritet i stabilt voksende byggeri med en boligudgift, baseret på kostprisen, og have undgået, at kapitalmarkedet eller obligationsejerne trækker store gevinster hjem på det sociale byggeri, idet der i så fald intet kurstab ville have været på tredjeprioriteten.

Det er da også sandsynligt, at kurserne for såvel kreditforenings- som hypotekforeningsobligationer havde ligget betydeligt bedre og renten dermed været af en lavere eller mindre størrelsesorden. . . . Obligationsmarkedet ville ikke være så overbelastet, som det er nu.“ (Boligen, 1966, nr. 1, s. 17).

Behøver jeg i grunden at sige så forfærdelig meget mere om fortrinligheden af det system, som er ved at blive indført her, og hvorefter man kun tager sig af rentesikringen, men også fremtidig overlader tredjeprioriteten udelukkende til den tilstand, som er den virkelige tilstand i dag: at huslejen i dette land ikke bestemmes af de fire partier og heller ikke af folketinget, men i syvende instans stadig væk bestemmes af børsen? Det er jo kendsgerningen, og det, som man her har påtaget sig for de fire partiers vedkommende, er uden økonomiske garantier og uden rådighed over en bestemt prisudvikling i fremtiden at flytte ca. 1 milliard fra lejernes lommer over i grundejernes — kort og godt — med nogle procenters graduering for de enkelte grupper.

Angående de såkaldte fondsdannelser, som man mener sikret, og som hr. Axel Ivan Pedersen mente udfyldte en statslig boligfonds funktioner, må jeg straks sige, at det bliver jo i alle tilfælde en langsom proces. Lad os regne med, at den årlige lejestigning i løbet af de 8 år bliver — efter den tidsplan, som er lagt, højst ca. 125 mill. kr. Heraf går de 25 pct. direkte til grundejerne, en anden del går til vedligeholdelse, og til modernisering og obligationskøb går så den sidste halvdel, lad os sige rundt

regnet som maksimum ca. 62 mill. kr. Ja men hvordan kan 62 mill. kr., selv sammen med stigningen i det sociale byggeri, nogen sinde komme til at erstatte Nationalbankens hidtidige opkøb, tenderende op imod 1½ milliard kr.? Enhver kan se, at denne grund-ejerfond kun er en dråbe i havet, så meget mere som kendsgerningen jo er den, at en stor del af den vil blive brugt til moderniseringer og derved blive årsag til yderligere forcering af huslejeforhøjelserne.

Før jeg går videre, endnu et punkt, som for mig er af meget afgørende betydning, nemlig den anden fondsdannelse, den, som vi står over for i det sociale boligbyggeri. Her mobiliserer man solidariteten, og man mobiliserer i særdeleshed solidariteten blandt dem, som ifølge boligloven tilhører gruppen af mindre- og mindstbemidlede i Danmark, for hvem størstedelen af dette byggeri er indrettet.

Men før jeg går videre med de sociale konsekvenser, vil jeg have lov til at fremdrage et af grunddokumenterne fra den tid, da man foreslog huslejeudligningen, den betænkning, der som førsteudgave i februar og senere i omredigeret udgave i juli 1965 kom fra formandskabet for det økonomiske råd. Hvordan opfattede disse forslagsstillere til den hurtige boligudligning den juridiske stilling i det sociale byggeri? Jeg må bede om tilladelse til et citat. Man skriver:

„Inden for den sektor af boligmarkedet, som udgøres af andelsboligforeninger og lejligheder tilhørende de almennyttige boligselskaber . . . vil det formentlig kun ved beskatning være muligt at bringe lejen for de nuværende indehavere af sådanne lejligheder op på et ligevægtsniveau.

For andelslejlighederne er dette en følge af, at andelshaverne kan betragtes som ejere af deres boliger. For udlejningslejligheder i det almennyttige byggeri er lejen ifølge vedtægter og lejekontrakter bundet til omkostningerne ved ejendommens drift, herunder ejendoms-skatte og amortisation af prioriteter. For de nuværende lejere må dette såkaldte omkostningsprincip formentlig indebære, at en tilpasning af huslejen til et ligevægtsniveau kun kan ske ved en forhøjelse af ejendomsbeskatningen. Ved

[Kai Moltke.]

genudlejning kan de almennyttige selskaber derimod næppe være afskåret fra i et frit boligmarked at kræve den til markedsforholdene svarende leje.“

Se, det var formandskabets udgangspunkt for undersøgelsen af det juridisk tilladelige i at gennemføre udligningsprincippet inden for det sociale, almennyttige byggeri. Jeg ved selvfølgelig ikke, om boligministeriet havde sat nogle af sine kronjurister i gang med at undersøge, hvordan man skal omfortolke denne i og for sig gåengse vurdering. En lang periode i udvalget — jeg garanterer ikke for mit fravær — drøftede man da også hovedsageligt forhøjelser i det almennyttige byggeri ved lejerskifte og for sådanne lejere, der ikke tilhørte kategorierne mindre- og mindstbemidlede. Jeg kan umuligt tro, at dette spørgsmål uden videre skulle lade sig løse ved, at man siger — eller at der skulle være grund til at sige —: den eneste boligfond, der ved siden af grundejernes bliver skabt her, bortset fra rentesikringsordningen, er den, som landets dårligst stillede, de mindre- og mindstbemidlede, skal have solidarisk ansvar for, og hvorigennem de skal betale investeringerne i det fremtidige nybyggeri, mens alle andre befolkningsgrupper fritages for at yde noget bidrag til sådanne formål.

Thi de forskellige boligudgiftsniveauer findes jo ikke alene mellem lejerne, de findes jo i høj grad også blandt parcelhusejere og grundejere. Der er f. eks. store kategorier, som i sin tid opkøbte grundene til deres huse på et tidspunkt, da jordpriserne kun var en tiendedel af, hvad de er nu. Der findes også folk, som byggede og prioriterede deres huse på et tidspunkt, hvor kurstab og effektiv rente var helt andre begreber, end de er i dag. Og så vil man sige, at mindre- og mindstbemidlede ikke længere skal betale husleje efter det, der står i statutterne i deres boligforening, heller ikke efter mønsterstatutten fra boligministeriet; de skal betale efter den fulde brugsværdi, efter en vurdering, som gennemføres sammen med alt det andet!

Jeg vil i høj grad betvivle det juridisk holdbare i en sådan fremgangsmåde, at man lader en enkelt befolkningsgruppe påtage sig byrder, som de mest velhavende, som de største grupper af landets befolkning ikke får nogen andel i. Det er jo tilfældet. Der er jo ikke noget om, at der skal hidføres midler til en sådan fond gennem kapitalvindingskat. Der er heller ikke noget om, at den skal have nogen andel i de højere ejendomsskatter. Der er heller ikke tale om, at den skal have noget bidrag f. eks. gennem en effektive skatteligning, som jo også er et af de problemer, som vi står over for, ikke mindst i de sociale selskaber i dag.

Jeg tror, at det er et sørgeligt tidens tegn, når den socialdemokratiske ordfører, hr. Axel Ivan Pedersen, siger, at man har fået tilslutning fra boligselskabernes ledere til en sådan kopskat på landets mindre- og mindstbemidlede, oven i købet på et grundlag, som selv formandskabet for det økonomiske råd betegner som juridisk såre tvivlsomt. Jeg tror samtidig, det er letsindigt fra visse af de sociale boligselskabers ledere at udvise en sådan passivitet netop på et tidspunkt, hvor en effektiv ligning og lignende ting spiller så stor en rolle i debatten om lederne for de forskellige boligselskaber. Jeg tror, forståelsen for de sociale boligselskaber ville være bedre og mere overbærende, hvis man ikke koncentrerede sig om at optræde som byggeforetagende, men benyttede sin rolle fuldt ud til at sige: socialt byggeri består af to ting, det ene er at bygge, det andet er at bygge billigt, skaffe folk med jævne indtægter et fristed fra de evige manipulationer med lejen.

Når det er sagt, bliver jeg nødt til at henviser til, at dette jo ikke er noget fuldbyrdet forlig på nogen måde. Der skal jo udarbejdes 6, 7, måske 8 lovforslag, før forliget bliver sat på tryk under en sådan form, at det blot kan fremsættes som lovforslag.

Lad mig lige tage mønstervedtægterne for de sociale boligselskaber, sådan som ministeriet har formuleret dem:

„Formålet for selskabet er til udleje at

[Kai Moltke.]

tilvejebringe billigst muligt gode beboelseshuse med eller uden butiks-, kontor- eller værkstedslokaler og hovedsagelig eller udelukkende med lejligheder, der svarer til behovet hos den mindrebemidlede og den mindstbemidlede del af befolkningen“.

Ja men her står pinedød ikke noget om, at man i de sociale boligselskaber skal tilvejebringe en vurdering af brugsværdi, og at disse dårligt stillede folk i samfundet nu pludselig skal underkastes en markedsleje over en kortere eller længere periode. Det er jo ikke nogen bagatel, det er et socialt princip, der her brydes, det er jo farvel til alt, hvad vi tidligere forstod ved grundprincipperne i socialt boligbyggeri.

Der er et andet spørgsmål, som sikkert i den nuværende situation er mere aktuelt. For det, som gør, at lejernes økonomiske indflydelse jo har været voksende, har jo været de voksende indskud rundt omkring i boligforeningerne. Det er jo indskuddene, som er det egentlige grundlag ved opbygningen af husene, bortset fra den almindelige prioritering og statsgarantier.

Og når man nu snakker så meget om ejerlejligheder og kærligheden til parcelhuse, så har vi kærlighed til, at forskellig slags kapital ikke skal vurderes over hver sin læst, men at et indskud på en 6.000-7.000 kr., indbetalt for at skaffe sig en konstant leje på sine gamle dage, i det mindste må tælle lige så meget med som penge indskudt på anden måde gennem de selskaber, som bygger, og gennem de statslige foranstaltninger, der giver garantien for byggeriet.

I statutterne står jo endvidere, når man nu tager det hele i en pulje:

„En afdeling er økonomisk uafhængig af andre afdelinger. Den hæfter således ikke for andre afdelingers forpligtelser. Ej heller hæfter en afdeling for selskabets gæld.“

I alle tilfælde, før vi går videre, og før dette problem er løst, må vi jo have en total omkalfatring både af de sociale boligselskabers statutter og af den gældende boliglovgivning, som bygger på disse grundprincipper landet over.

Som jeg sagde før, bliver dette her jo alt sammen ting, som vi vender tilbage til.

Princippernes forlig er jo kun det spinkle skelet, som vi nu skal sætte kød på, og jeg vil ikke stille mig på det standpunkt, at jeg ikke vil medvirke til at gennemgå disse ting og disse principper. Jeg tror tværtimod, at der bør stå en kamp om hver enkelt detalje i denne lovgivning, og først og fremmest bør de værste gifttænder, som er føjet ind i disse principerklæringer, i alle tilfælde gøres ufarlige. Men jeg tror ikke helt, at principforliget har løst nogen af de grundlæggende ting, som vi har inden for dette område.

Selvfølgelig er der sket fremskridt. Vi er f. eks. i modsætning til de tidligere års almindelige procentforhøjelse af lejen, efter hvad år huset er bygget i, nået frem til at tale om en vis kvalitet, standard, beliggenhed og alt det andet, og man behøver såmænd kun at slå op i lejedebatten sidste gang, hvor vi brugte årstallene som regulatorer, så vil man se, at dette dengang alene var SF's standpunkt. Vi har fået vurderingen, men bare på et forkert grundlag, for en rigtig vurdering, en rigtig klassificering, kunne man have fået, hvis man havde haft perspektiv nok til at lægge et fast omkostningsniveau for det fremtidige nybyggeri. Så havde vi haft noget at regulere efter, noget fast, men i stedet for havner vi i markedsværdien, for hvad betyder markedsværdi under boligknaphed? Det betyder åger med hensyn til lejen, også selv om det foregår i små portioner.

Vi har fået andre forbedringer. Med hensyn til det gamle begreb om husstanden og børnene har man måttet give efter over for saglig kritik. Det er ikke alene dem under 16 eller under 18 år, som det gælder nu; det er i lige så høj grad folk, som er under uddannelse, som er lærlinge, som er studerende, som er handicappede. Vi er undervejs med at revidere selve dette begreb med den gamle, stive husstandsindtægt.

Og vi har en skitse til et nyt boligtilskudsforslag efter nye principper, men det er jo ingen hemmelighed, at ingen detaljer i dette forslag hidtil er blevet løst. Her afhænger vort standpunkt selvfølgelig både af, hvordan man formulerer husstands-begrebet, og af, i hvor høj grad noget sådant også giver den mindre bemidlede befolkning praktiske muligheder for at rykke ind i sunde, nye og moderne omgivel-

[Kai Moltke.]

ser og ikke gør sådanne ting til et privilegium for bemidlede, som der har været visse tilløb til i diskussionerne.

Som sagt, vi betragter dette som et oplæg, et oplæg, som med hensyn til tidspunktet er svagt, fordi ingen normalisering af finansierings- og økonomiske forhold danner fundamentet for denne ordening, et grundlag, som er svagt, fordi en række af de problemer, som er boligkrisens grundlæggende problemer, fortsat slet ikke har fundet nogen løsning. Man tror på, at man i den kommende tid ved normaliseringen af et marked i knaphed vil nå videre, når man sætter nye elementer i gang. Jeg må sige, jeg er gammeldags, jeg har ikke denne klippetetro. Jeg har erfaringerne fra omsen, fra helhedsløsningen og alt det andet, og derfor foretrækker vi fra SF foreløbig at indtage et skeptisk, men sagligt medarbejdende standpunkt til det forlig, som de fire partier alene har ansvaret for.

Rimstad: Jeg vil begynde med at sige, at jeg vel, ligesom min partifælle det ærede medlem hr. Johan Asmussen med held gjorde det i går, burde begynde med at protestere mod den fremgangsmåde, at den højtærede boligminister om tirsdagen giver en længere redegørelse for det boligforlig, som mit parti er holdt uden for og holdt uden for afslutningen af og derfor ikke kender andet til end det, man har kunnet læse i dagspressen, og at det under disse omstændigheder forlanges af mig, at jeg skal kunne debattere redegørelsen allerede næste dags formiddag. Vel er vi i mit parti efterhånden vant til meget hurtige udrykninger, der er jo ikke så mange, der tager hensyn til os, men tinget må vel kunne forstå, at sådanne ikke mindst går ud over de muligheder, vi har for at passe vor mødevirksomhed ude i landet. Herved stilles små partier yderligere ringere over for de store partier, og de er jo i forvejen over for disse stærkt handicappet af ikke at kunne deltage i udvalgsarbejdet og derved få et bedre overblik over de enkelte sager.

På grund af den alt for ringe tid, jeg har haft til at sætte mig ind i den højtærede boligministers redegørelse, er jeg naturligvis ikke i stand til at foretage nogen tilbunds-

gående vurdering af et så omfattende forlig som det, der her er tale om. Jeg må indskrænke mig til at nævne nogle hovedindvendinger, som mit parti synes man bør tage op til drøftelse i det udvalgsarbejde, hvorunder den lovmæssige underbygning af forliget skal finde sin form. Der er nemlig adskilligt i forligstankerne, som forekommer os meget lidt gennemtænkt. Det synes, som om forligsintentionerne for ofte har overskygget fornuften under udarbejdelsen af forligsresultaterne. Man kunne måske udtrykke det sådan, at forligsvilligheden har været større end fornuftens gustne overlæg, et forhold, der normalt vil være uacceptabelt, men som i dette tilfælde — som den højtærede boligminister så rigtigt har udtrykt det — først og fremmest har drejet sig om at optø nogle synspunkter. I så fald er det måske mindre uacceptabelt.

Jeg vil derfor gerne understrege, at vi inden for mit parti ser således på det, at trods fejl og berettigede indvendinger imod det er forliget alligevel det første virkelig positive skridt, der i den sidste snes år er taget i boligspørgsmålet.

Jeg vil i forbindelse med disse bemærkninger gerne takke det ærede medlem hr. Hastrup, hvis tanker om og hvis arbejde med denne sag efter vor opfattelse har været afgørende for resultatet. Men forliget er, som det tidligere er sagt, en skøbelig konstruktion. Dets skæbne afhænger derfor af den indstilling, hvormed man vil administrere det ude i livet. Med velvillighed kan det bringe os den problemernes løsning, som hele befolkningen så lang tid har efterlyst; gennem vrangvillighed kan det blive skadet så stærkt, at det ikke er i stand til at ændre de bestående, helt uacceptable tilstande på boligområdet.

Vore indvendinger mod det indgåede forlig drejer sig om følgende hovedpunkter: vi mener for det første, at de i forliget forudsatte vurderingsforretninger i samtlige de boliger, der berøres af forliget, er næsten umulige at gennemføre. Der mangler for det andet i forliget en aftale om et direktiv vedrørende planlægningen og udførelsen af den boligreserve, som efter reguleringsperioden skal være til stede både i rigtig udformning og til rigtig pris. For det tredje er udligningstiden på de 8 år efter vor opfattelse unødvendig lang og udligningernes mak-

[Rimstad.]

sima yderligere belastende for de i forvejen næsten uigennemfærlige vurderingsforretninger. For det fjerde anker vi over den manglende præcision med hensyn til huslejestoppets bortfald efter udligningstiden, for det er jo netop huslejestoppets bortfald, som skal normalisere hele lejelovgivningen og alle lejeforholdene. Rentesikringsordningen, der alene skal komme de sociale boligselskaber til gode, er det femte hovedpunkt, vi har adskilligt at sige om. Jeg skal komme tilbage til det.

Jeg vil gerne til disse fem indvendinger anføre nogle enkelte bemærkninger. Med hensyn til vurderingsforretningerne er, som jeg sagde, dette arbejde næsten uoverkommeligt, det er udgiftkrævende, det er tidkrævende. Ser vi på et enkelt eksempel, som man hurtigt kan regne sig til, kan man se, at de huslejevurderingsråd, som den højtærede boligminister omtaler, vel skal nedsættes i et antal af omkring 100 — det svarer til ét vurderingsråd i hver provinsby — samt hovedstadens og omegnens 25 vurderingsråd. Man må videre regne med, at det drejer sig om at vurdere 600.000 lejligheder. Man må her have opmærksomheden henvendt på, at tallet er højt, men at det er højt, fordi man i forliget taler om, at lejerens egen istandsættelse i den forløbne tid skal indgå i vurderingerne, så dette tal på 600.000 skal nok komme til så omtrentlig at passe. Nu kan man jo gøre sig forskellige tanker om, hvordan en vurderingskommission, som skal rundt i disse 600.000 lejligheder, skal se ud. Vi mener, at den ikke kan bestå af mindre end 3 mand, og hvis sådanne folk skal have ca. 150 kr. om dagen pr. stk. og de skal have nogle folk bag ved sig, som koster 50 kr. om dagen, vil den samlede udgift pr. lejevurdering blive omkring 600 kr. divideret med det antal, som en sådan kommission kan vurdere pr. dag. Hvis man sætter det til 15, vil man se, at en vurdering som den, der her er forudset, vil komme til at koste 25 mill. kr. og tage omkring $1\frac{1}{2}$ -2 år med denne besætning. Det er jo absolut ikke småpenge, sådanne 25 millioner, men det er måske endda ikke det værste. Det værste er, at det tidsmæssigt betyder et overordentlig kraftigt drawback over for dette at få vurderingerne tilendebragt i et pas-

sende tidsrum. Jeg ved heller ikke, hvordan man vil fremskaffe sådanne folk, som det her drejer sig om, i det passende antal, nemlig ca. 300. Jeg mener, at det vil være næsten umuligt i dag at finde 300 mennesker, som er kvalificeret til at foretage vurderingerne, og som, når man overlader dem dette arbejde, der tager et par år, vil være ledige til det.

Alternativet til vurderingsforretningerne vil være en mere summarisk gruppeindelning af lejlighederne på basis af deres beliggenhed, alder, størrelse og kvalitet samt deres nuværende pris. Vi mener, at en sådan gruppeinddeling meget hurtigere og meget billigere vil føre til målet, uden at det i og for sig vil skade selve tanken, som man er inde på i forliget.

Så er der spørgsmålet om planlægningen af boligreserven. Det er klart, at hele forligets grundlag er, at huslejestoppet skal ophæves, men det er lige så klart, at huslejestoppet ikke kan ophæves, før en passende boligreserve er til stede. De deltagere i forliget, som nu engang har fundet frem til det, burde derfor have haft opmærksomheden mere henvendt på spørgsmålet om denne boligreserves oparbejdning. Det er nemlig meget vigtigt, at boligreserven er i balance med den boligmasse, der findes, både med hensyn til pris, størrelse og kvalitet. Hvis boligreserven ikke er i balance hermed, vil det ikke være muligt at sætte den i dag standsede rotation af boligmassen i gang igen, så det må være forudsætningen. En planlægning af denne boligreserve burde derfor være indgået i de overvejelser, som vi her har hørt fremsat af den højtærede boligminister. Jeg tror, at de sociale byggeselskabers opgave her er meget stor. Jeg tror, det er dem, der må løse den, for det er dem, hvis byggeri man kan styre centralt. Det er jo ikke tilfældet med det private byggeri.

Vi har også indvendinger at gøre imod den lange udligningstid. Vi finder, den er unødvendig lang. Man må jo have opmærksomheden rettet på, at jo længere man lader huslejestigningerne foregå over eller anden udligningstid, jo større bliver problemet med inflationsstigningerne, hvis hastighed ud i fremtiden vi ikke kender, og som vi i hvert fald bedre er i stand til at bedømme, jo nærmere udligningstidspunkt

[Rimstad.]

tet ligger ved det nuværende. Vi tror heller ikke, at det er nødvendigt at tage udligningerne over en så lang periode. Det vil måske yderligere forøge det problem, der kan være for den enkelte lejer, idet det måske kan virke som en sovepude for ham, som en tilskyndelse til ikke at gøre noget ved sit eget boligproblem — og det er jo det, han må gøre, hvis vi skal nå et antageligt resultat.

Den manglende præcision af huslejestoppets bortfald — vi ved ikke, om huslejestoppet skal bortfalde efter 8 års forløb, eller om det skal fortsætte; jeg forstår, at afgørelsen heraf er henlagt til kommunerne — vil også forhindre, at den naturlige rotation i boligmassen sættes i gang igen, fordi det, som tilfældet var med den lange udlejningstid, kan virke som et sikkerhedsnet under den del af lejerne, som måske ikke har nogen tilskyndelse til at gå i gang med deres egne problemer med hensyn til deres boligforhold.

Endelig er der rentesikringsordningen. Den er jo udformet således, at rentesækningen gives til de sociale boligselskaber. Det betyder i realiteten ikke andet end et tilskud fra statens side til byggeriet, og det er klart, at hvis man vil have byggeriet til at forløbe kunstigt under en anden rente end den gældende markedrente, må man give det et tilskud. Hvis man kun giver dette tilskud til en del af byggeriet, vil den anden del, i dette tilfælde den private del, imidlertid blive meget dårligt stillet. Den ved ikke, hvilke vilkår den kan bygge til for at få de boliger, den bygger, udlejet, og derfor vil den tøve med at tage et initiativ. Det er meget uheldigt, for derved får man ikke gang i det, man gerne vil have gang i: en afvikling af byggestoppet, en sikkerhed for, at den boligreserve, som jeg før omtalte, kommer rigtig til verden.

Når dette er sagt, vil jeg gerne tilføje, at der er adskillige resultater i forliget, som der er god grund til at være tilfreds med. Det gælder som tidligere nævnt først og fremmest, at forliget må anskues og bør anskues under synsvinklen en optøningsproces. Men også andre ting er tilfredsstillende. Det gælder den foreslåede sociale sikringsordning, og det gælder i det store og hele udformningen af grundejernes egen

boligfond, som dog efter vor mening fuldt ud burde administreres af grundejerne selv uden statens og lejernes medvirken; for os er dette et spørgsmål om ukrænkeligheden i grundlovens ejendomsretsparagraf. Under alle omstændigheder glæder vi os over, at grundejerne ikke generelt bliver tvunget til for stedse at aflevere stigningsprovenuet til staten og nybyggeriet, idet vi ville se noget sådant som en krænkelse af ejendomsretsparagraffen.

Vi glæder os over, at licitationslovforslaget skal ændres og liberaliseres i forbindelse med forliget. Vi anser den ændring, man her er blevet enig om, nemlig at fjerne udskydningerne, for meget vigtig for prisdannelsen i nybyggeriet.

Hvis man under det kommende udvalgsarbejde vil bestræbe sig for at fjerne nogle af de mest iøjnefaldende fejl og mangler ved forliget, vil mit parti stille sig positivt til den vej ud af uføret, som forliget angiver. Vi må imidlertid understrege, at de indvendinger, vi foreløbig er fremkommet med, for os har en sådan vægt, at vi — hvis ændringer ikke sker — må forbeholde os vor stilling til resultatet af det lovgivningsarbejde, der skal fremstå af forliget.

Niels Westorby: Lige efter at det firkantede forlig mellem de fire gamle partier var indgået, var det, som om man mærkede, at der gik en lettelsens brise over land og rige; nu var boligproblemet endelig løst, sagde man. Jeg lagde mærke til, at den højtærede boligminister i går gav udtryk for, at det nærmest var noget i retning af et foreløbigt skridt på vejen mod løsningen af boligproblemet, men ikke den endelige løsning. Det er også, som om ordførerne i dag er klar over, at man vistnok skal trække sig lidt tilbage fra forliget og ikke love for meget med hensyn til den fremtidige løsning af boligproblemet. Gør man det og regner man med, at dette boligforlig sikrer nybyggeriet og løser boligproblemet, gør man regning uden vært. Det vil være en illusion at tro, at det boligforlig, der er indgået, vil skabe en god ramme om fremtidens nybyggeri; det gør man vist klogt i at holde sig for øje.

Fru Else-Merete Ross sagde, at da det forlig, der er indgået, var et kompromis mellem de fire gamle partier, havde ikke

[Niels Westerby.]

alle kunnet få det, de ønskede sig, og derfor var løsningen ikke blevet helt tilfredsstillende. Jeg mener imidlertid, at man må gå meget videre i sin vurdering, for betragter man det, der er foreslået af de tre partier, som er kommet frem med en skitse til en boligløsning, vil man se, at ingen af de tre skitser, 100 pct. gennemført, ville føre til nogen form for boligløsning, og fru Else-Merete Ross' eget parti, det radikale venstre, kom som bekendt overhovedet ikke med nogen skitse til løsning af boligproblemet. Det, vi kender, de tre partiers skitser, gav altså ikke nogen løsning af boligproblemet, selv om de hver for sig var blevet gennemført fuldt ud; vi er faktisk — det må erkendes — kommet et lille skridt ad vejen, men mere kan der heller ikke siges.

Derefter vil jeg gøre et par kritiske bemærkninger om dele af boligforliget. Jeg mener, at det er et helt forkert princip, man er slået ind på ved at foreslå, at hver eneste ældre lejlighed skal vurderes. Det drejer sig om 500.000-600.000 lejligheder. Der skal 3 vurderingsmænd ud at kigge på disse lejligheder. Der kan ankes over afgørelsen. Man sætter et administrativt vildnis i gang uden sidestykke i den nyere tids lovgivning. Jeg tror ikke, det er overdrevent at sige, at det vil blive meget vanskeligt at vurdere en lejlighed for under 50 kr., og med det antal lejligheder, der findes, må det, som det ærede medlem hr. Rimstad sagde, blive en udgift på ca. 25 mill. kr. Det er et samfundsmæssigt spild, det er penge, der kastes ud ad vinduet til ingen nytte, og det har undret mig, at det præg, som partiet venstre er kommet til at sætte på boligforliget, var det, at man ønskede en vurdering af hver enkelt lejlighed; man ønskede at skabe dette administrative vildnis; man lod sig besnakke af det ærede medlem hr. Guldberg til at gå ind for denne løsning, som vil føre til spild af 25 mill. kr. Det vil altså sige, at en meget stor del af det første års lejeforhøjelse fra lejerne modsvarer den udgift, som denne vurdering vil medføre.

Man får så trøste sig med, at det er en vurdering, der måske kun skal ske én gang. Men er man nu sikker på det? Det kan jo meget nemt gå sådan, at når der er gået 8 år, har vi i mellemtiden haft en meget stærk inflation; det er der meget der tyder på, når

man tager i betragtning den manglende evne til at føre økonomisk politik herinde. Hvis det går sådan i løbet af de næste 7-8 år, får vi så høje prisstigninger, at vi igen har et lejeniveau, som er ude af trit med prisudviklingen, og så skal vi til at vurdere igen. Jeg ved ikke, om f. eks. hr. Poul Møller og andre medlemmer vil blive gamle nok til at opleve, at vi skal til både den anden og den tredje og den fjerde omvurdering af lejligheder, ligesom vi kender det fra parcelhuse og andre ejendomme; ja, måske kan vi komme til at opleve både den 12. og den 13. og den 14. omvurdering med alt det postyr, som det giver. Jeg synes, det er meget forkasteligt, at man vil gennemføre dette princip; man burde i stedet have brugt det udgangspunkt, at man sagde: der skal ske en så og så stor årlig forhøjelse i procent af den nuværende leje. Man ved jo nogenlunde, hvor markedslejen ligger, så man kunne roligt have gjort det på den måde og så have set, hvordan det havde virket, og derefter have taget endelig stilling til spørgsmålet om frigivelse. Jeg kan altså ikke, selv om jeg meget gerne ville, complimentere venstre for dets bidrag til boligforliget på dette punkt. Jeg mener, at det ærede medlem hr. Guldberg har haft en meget uheldig hånd.

Dernæst vil jeg sige, at der kan være noget rimeligt i, at de lejere, der bor i den gamle boligmasse, er med til, da de i mange år har haft det privilegium at sidde til en meget lav leje, at løse nybyggeriets problem ved at betale en noget højere leje. Det kan der være en vis rimelighed i, og det er for så vidt et af de filosofiske udgangspunkter, man i det høje ting har haft både for det private boligmarked og for det sociale byggeris vedkommende. Jeg er meget bange for, at man ryster tilliden til hele systemet gennem det, man vil gennemføre her. Jeg er meget bange for, eller jeg må ærlig talt sige, at jeg kan næsten forudsige, at dette boligforlig betyder, at lejerne i den gamle boligmasse kommer til at betale en højere leje, uden at nybyggeriets problem er blevet løst.

Jeg må selvfølgelig foretage én begrænsning; jeg må indrømme, at i det sociale byggeri er der sket noget: man har fastsat en byggerente på 6½ pct., og derved vil lejen i det sociale nybyggeri blive 30 pct. lavere. Men for de andre 30.000 lejligheder

[Niels Westerby.]

og parcelhuse, som bliver bygget hvert år — og vi må egentlig håbe, det bliver mere efterhånden — er der i realiteten ingenting sket. Der vil blive bygget nøjagtig under de samme vilkår og under de samme betingelser som nu; den høje rente vil bestemme det høje huslejeniveau. Kreditstramningen vil lægge vanskeligheder i vejen for finansieringen o. s. v., alle de vanskeligheder, som vi kender så godt. Der er i virkeligheden intet sket.

Jo, vil man sige, den forhøjelse af lejen, som sker i den gamle boligmasse, går ind i et fond for 50 pct.s vedkommende, og 50 pct. af dette fond skal altså bruges dels til at sanere gamle lejligheder, dels til at modernisere gamle lejligheder, og så skal der bruges noget til at købe obligationer for. Jeg tror, man selv ud fra den mest optimistiske vurdering må erkende, at der, når disse lejeforhøjelser gennemføres, højst kan blive ca. 25 mill. kr. mere om året til at købe obligationer for. Det er vist det højeste, man kan regne med, hvortil kommer, at det hele først begynder at virke fra 1. april 1967. Der vil altså i 1966 blive bygget 40.000 lejligheder på nøjagtig de samme slette vilkår som nu. Fra 1. april 1967 til 1. april 1968 vil der igen blive bygget 40.000 lejligheder, og den eneste forskel, der vil være, er, at der bliver 25 mill. kr. at købe obligationer for.

Skulle vi i det høje ting nu ikke prøve at have lidt sans for proportioner? Vi ved jo udmærket godt, at det typiske for obligationsmarkedet i Danmark i disse år er, at der er sket en kreditekspllosion. Vi ved, at det er ikke mere end 5 år siden, at der kun blev udstedt for 1 milliard kr. obligationer om året, medens det nu er for 5 milliarder kr., der udstedes obligationer. Vi ved også udmærket godt, at der ikke er købere til alle disse obligationer. Det er derfor Nationalbanken træder ind og laver forskellige støtteopkøb, opkøb på 1,2 milliard eller 1,4 milliard kr. i det sidste år. Er der så nogen, som tror, at 25 mill. kr. fra denne grundejerfond vil kunne ændre obligationsmarkedet? Det er jo som en dråbe i havet. Jeg vil indrømme, at et år senere kan der blive 50 mill. kr. til at købe obligationer for fra denne fond, men det kan ikke ændre obligationsmarkedet.

Dermed er vi ved den situation, som jeg tror vi bliver nødt til at se i øjnene og erkende: at det, der er ved at ske i året 1966, er, at enten man gennemfører en vis begrænsning af selve byggeriets størrelse eller af det antal huse, der bliver bygget, kommer man for den store del af byggeriets vedkommende til at se i øjnene, at det bliver til en meget høj leje, folk kommer til at bo, eller til en meget høj pris, de kommer til at købe parcelhus. Det er i virkeligheden den realitet, man må se i øjnene.

Jeg vil gerne komme ind på et par spørgsmål, som jeg tillægger den allerstørste betydning, hvis der skal føres en langsigtet og perspektivrig boligpolitik her i landet.

For det første, at byggerestriktionerne bliver afviklet. Vi har fået et tilsagn om, at det vil ske her i 1966. Men jeg vil gerne forfølge sagen lidt videre over for den højtærede boligminister og spørge: er det nu sådan, at regeringen kan garantere, at man ikke griber til dette middel igen? For det er i virkeligheden det afgørende. Det er jo sådan, at vi ved, at vi skal have en industrialisering af byggeriet og skal have flyttet så stor en byggeproces væk fra byggepladserne som muligt og ind i fabrikker. Men hvis dette skal ske, kan det ikke nytte, at byggeriet bliver en kastebold for byggerestriktioner, for der er ikke ret mange, som tør bygge fabrikker, hvor de skal sidde med store afdrag og høj forrentning, hvis de ikke er sikre på afsætning af deres produkter, og det er man ikke, hvis man er bange for, at der skal komme byggerestriktioner. Det, der er det afgørende, er, at regeringen og folketinget fører en så fast økonomisk politik, at de, der skal gennemføre en industrialisering af byggeriet, er sikre på, at der ikke pludselig bliver smækket byggerestriktioner ud igen.

Så kommer jeg til det næste punkt, som jeg tillægger afgørende vægt, kreditstramningen. Den er jo i virkeligheden også en restriktion på byggeriet. Mens de byggerestriktioner, som vi kender fra gammel tid, er noget, der regulerer selve byggevirkomheden, er jo i virkeligheden kreditstramningen en finansiel begrænsning af byggeriet. Man gør det vanskeligere at

[Niels Westerby.]

finansiere byggeriet og begrænser derigen- nem dets omfang. Det er det, der sker. Hvis man vil være sikker på, at industrialiseringen gennemføres her i landet, skal man også passe på, at ikke byggevirksom- heden bliver en kastebold for en kredit- strammingspolitik. Der kommer man ind på det synspunkt, som man ikke slipper uden om, når man snakker boligpolitik, at den økonomiske politik og boligpolitik- ken er forbundne kar; de to ting hænger sammen, de slår hinanden. Hvis man gen- nemfører bestemmelser inden for bolig- politikken, som ikke harmonerer med de foranstaltninger, man foretager inden for den økonomiske politik, går det galt; så får vi inflation, valutatab og kriser, og hvis man så ikke sørger for at tilrette- lægge sin økonomiske politik forstandigt, ja, så går enten byggeriet i stå, eller også kommer folk til at sidde for meget høje huslejer, eller parcelhusene bliver meget dyre.

Jeg vil altså indtrængende sige til det høje ting, at de afgifter, vi har vedtaget her i dag, efter min overbevisning ikke kan føre til, at kreditstramningen kan lempes. Selvfølgelig kan man gøre det, man har lov til at være sangvinsk, som man plejer at være det i det høje ting eller i politik i det hele taget; man elsker jo at dele goder og godter ud, for at det skal se så smukt ud, selv også, når der ikke er nogen bag- grund for det; men gør man det, ophæver man nu en væsentlig del af kreditstram- ningen med den økonomiske baggrund, som den økonomiske politik har skabt, kan man være helt sikker på, at så får vi en forrygende inflation, mangel på arbejds- kraft, valutatab og alle de ulemper, som vi har måttet bakse med i de senere år.

Jeg ville meget gerne, at vi kunne af- skaffe kreditstramningen, men det er ikke bare gjort med kønne ønsker, det skal gøres med realiteter. Dermed vender jeg mig til en af de ting, som jeg tror er en meget vigtig psykologisk forudsætning for, at vort bolig- problem ikke er blevet løst. Alle talte ved det sidste valg i 1964 om, at nu ville man løse boligproblemet; der var ikke det parti, der ikke ville løse det, og der var skabt en forventning i befolkningen om, at nu ville det ske. Der blev tillige skabt en forvent-

ning om, at problemet ville blive løst, uden at det ville komme til at gøre ondt. Man regnede med, at nu ville politikerne på en eller anden underfundig eller dygtig eller behændig eller snild måde kunne klare dette forfærdelige boligproblem, uden at det skulle komme til at gøre ondt nogen steder. Man har ikke villet se vanskelighederne i øjnene, og det er derfor, at det i virkelig- heden har været så svært at få noget gjort ved boligproblemet. Man har ikke villet erkende, at det skal gøre ondt at løse problemet. Hvis vi skal bygge flere boliger — og det skal vi, hvis vi skal have en bedre boligstandard, og det skal vi, fordi det er udgangspunkt for menneskers trivsel og for, at de kan øve en indsats i samfundet — er det klart, at det må gå ud over noget andet. Vi ved, at vi udnytter al vor arbejds- kraft, vi ved, at vi udnytter hele vor produ- ctionsevne, at vi har inflation, valutatab og en hel masse andre ting. Derfor siger det sig selv, at vi ikke kan bruge flere af vore ressourcer af produktionsevne til boligbyg- geri, uden at vi må bruge mindre af vor arbejdskraft og mindre af vor produktions- evne til andre ting.

Jeg mener, at vi må se i øjnene, at man ikke kan løse boligproblemet, uden at det private forbrug under en eller anden form må holde for — hvis der skal være perspek- tiv i tingene. Jeg mener, at man må er- kende, at der i lige så høj grad er brug for erhvervsbyggeri som for boligbyggeri; de to ting skulle gerne gå hånd i hånd, for for- udsætningen for, at vi har råd til den høje boligstandard, vi ønsker, er dog den, at vi har nogle tip-top moderne erhvervsvirksom- heder. Derfor bør vi faktisk sikre rimelige vilkår både for en jævn investeringsrytme i erhvervslivet og for et boligbyggeri. Men hvis vi anlægger denne betragtning, må det være det private forbrug, der må holde for.

Det er da også derfor, liberalt centrum forelagde en boligitse, hvori vi gjorde opmærksom på, at man for at løse boligpro- blemet måtte af med kreditstramningen og den høje rentes politik, den politik, som truer med at føre til, at byggeriet går delvis i stå, og at et mindretal af befolkningen kommer til at sidde til meget høje huslejer, mens andre er forholdsvis velbjærgede.

Hvis dette skal kunne klares, forudsætter det i virkeligheden, at man er i stand til at

[Niels Westerby.]

foretage meget store obligationskøb ud over det, der sker i øjeblikket. Det kommer man simpelt hen ikke uden om. Men man kan ikke uden videre foretage disse obligationskøb; man må skabe en baggrund for dem, og det er derfor, liberalt centrum har foreslået, at man opretter en obligationsfond, der kan finansiere store obligationskøb, og at man sørger for, at der bliver skabt en sådan begrænsning af forbruget, at det er muligt at slække på kreditstramningen. Det er derfor, liberalt centrum har foreslået, at man hurtigt gennemfører merværdiafgiften, og at man reserverer så meget som svarende til 2 pct. af vareomsætningens værdi, ca. 1 milliard kr., med det formål at skabe baggrund for en afvikling af kreditstramningen og for foretagelse af virkelig store obligationskøb, for på den måde at presse renten ned og derved undgå de meget store kurstab; det ville komme både boligbyggeriet og erhvervsbyggeriet til nytte, for begge dele hænger sammen og er lige nødvendige.

Jeg vil gerne gøre et par andre bemærkninger om selve det forlig, der er indgået. Hvorfor har man overhovedet ikke beskæftiget sig med det, der hedder produktionskapaciteten her i landet? Vi har da mange gange oplevet, at det ikke har været muligt at sætte byggeriet op, fordi man ikke havde den fornødne arbejdskraft. Det er dog også en side af sagen. Hvis vi skal have plejehjem til ældre medborgere — og det skal vi — hvis vi skal bygge børnehaver — og det taler alle om; fru Else-Merete Ross har sagt det i dag — hvis vi skal bygge de mange og større boliger, hvis vi skal sørge for erhvervsbyggeriet, skal vi også have en produktionskapacitet, en byggekapa- citet. Vi har mange gange oplevet, at mangelen på arbejdskraft har været en flaskehals, som man ikke sådan rigtig kunne komme igennem. Her er jo et punkt, hvorpå der må sættes ind. Hvorfor gennemfører man ikke en omfattende uddannelses- og omskolingslovgivning, som kunne opmuntre

folk, for hvilke der ikke længere er brug inden for de erhverv, de hidtil har været i, til at søge ind i byggefagene? Hvis man f. eks. gennemførte en virkelig omfattende uddannelses- og omskolingslovgivning, der kunne hjælpe og støtte folk undervejs under en uddannelse til at gå ind i byggefagene, ville man bl. a. sikre, at en meget større del af den afvandring, der i disse år foregår fra landbruget, ville gå ind i byggefagene og forøge byggekapa- citeten. Hvorfor har den høje regering ikke administrativt taget skridt til at åbne for fremmed arbejdskraft i det omfang, man kan få den i byggefagene? Det er da også et spørgsmål, man kan stille.

Dernæst vil jeg gerne rejse det spørgsmål, hvad man egentlig har tænkt med hensyn til grundpriserne. Jeg kan se, at man har registreret, at der er et sådant problem i boligforliget, men noget virkeligt har man ikke gjort for dets løsning. Alle erkender nu, at zonerne bør udvides, men alle erkender vel også, at det i dag ikke er nok. Det drejer sig også om at skaffe et større udbud af byggemodne grunde for at få grundpriserne ned, altså veje, kloakker og alt det, der hører til at gøre grunde egnede til at bygge på. Men enhver ved jo, at det drejer sig om meget store beløb, for at man skal få mange flere byggemodne grunde. Jeg har godt set, at folketingets finansudvalg har bevilget 14 mill. kr. til byggemodning ved Køge Bugt, men det drejer sig om summer af helt andre dimensioner, hvis der skal gennemføres en virkelig udvidelse af byggemodningen her i landet, så man kan presse byggegrundpriserne nedad. Det kan man lige så godt se i øjnene straks; også her burde der have været skabt en finansiel baggrund.

Endelig synes jeg, at man har været lidt for god ved grundejerne i det forlig, der er blevet indgået. Man kan i høj grad diskutere, hvor meget grundejerne bør have, og hvor meget der bør komme almenvellet til gode. Jeg mener faktisk, man har været lidt for god ved grundejerne. Det er vel sådan, at langt den største del af de

[Niels Westerby.]

gamle ejendomme har været handlet siden 1939, det er ikke de samme ejere. Og ejerne af den gamle boligmasse er jo da i hvert fald væsentligt bedre stillet end dem, der i mange år har ejet obligationer. Jeg mener faktisk, at man har været lidt for god her. Jeg mener også, det er en helt forkert måde, man har grebet det an på her ved uden videre at lade pengene gå til grundejerne og ind i en fond, for hvordan man end vender og drejer det, vil dette komme til at påvirke pristallet temmelig stærkt i opadgående retning. Jeg er bange for, at det, der bliver inddraget i købekraft igennem forhøjelserne i den gamle boligmasse, stort set eller måske endda knap nok vil komme til at svare til den pengeudpumpning, der vil ske, ved at pristallet vil komme til at stige. Kunne man dog ikke have gennemført denne ordning således, at man havde taget hensyn til pristalsstigningsfaren? Hvorfor kunne man ikke gennemføre en direkte byggestøtteafgift på de gamle lejligheder, således at det ikke havde påvirket pristallet? Jeg mener faktisk, man har været for god ved grundejerne, men jeg mener faktisk også, at man har været for slem ved det producerende erhvervsliv ved at presse prisniveauet op ved ikke at tænke noget mere på pristalsvirkningen. Jeg vil gerne spørge den højtærede boligminister, hvilke tanker han gør sig om pristalsvirkningen, og hvilke tanker gør de andre forligspartnere sig om pristalsvirkningen.

Jeg kunne naturligvis blive ved med at tale om dette boligforlig i én uendelighed, men der er jo begrænset taletid — det erkender jeg. Også jeg må — ligesom hr. Rimstad — sige, at jeg kun har haft ganske kort tid til at sætte mig ind i det, som er kommet frem om, hvad de fire partier har aftalt. Det er ikke særlig gode arbejdsvilkår, man byder de menige medlemmer, der ikke har haft lejlighed til at følge udvalgsarbejdet; der er faktisk en forkert arbejdsgang, når tingene begynder at hobe sig op.

Jeg vil til slut gerne fastslå: det boligforlig, der er blevet indgået, er et lille boligforlig, det er et meget lille boligforlig. Det løser ikke nybyggeriets problemer, det

skaffer ikke en lavere leje for den store del af nybyggeriet, og derfor vil der i virkeligheden ikke gå ret lang tid, før vi igen skal til at snakke boligpolitik. Det, man kan frygte i denne situation, er bare, at det, hvis de forventninger, befolkningen nu stiller, ikke bliver indfriet — og det bliver de ikke — kan føre til, at tilliden bliver rystet til de fire gamle partier.

Holger Eriksen: Der er kun enkelte områder inden for det såkaldte boligforlig, som jeg ønsker at knytte nogle bemærkninger til.

Selvfølgelig er der ingen tvivl om, at forskellen på lejen i det nye og det ældre byggeri er blevet for stor. Derimod kan det i høj grad diskuteres, om denne forskel burde udlignes ved, at grundejerne får lov til at disponere over hele det beløb, som lejerne i de ældre lejligheder efterhånden kommer til at betale mere. Jeg havde for mit eget vedkommende aldrig tænkt mig den mulighed, at der kunne laves et boligforlig på det grundlag, men hvad mere er: jeg tror heller ikke, der er ret mange grundejere, som havde tænkt sig muligheden af, at der kunne laves et sådant forlig. Alligevel er det en kendsgerning, at det er grundejerne, der nu kommer til at beslægtlægge hele profitten. De må ganske vist putte den i 3 forskellige kasser: en, hvis indhold de straks kan disponere over, som de har lyst, en anden, som de egentlig også kan behandle, som de vil, men hvis indhold formelt angives at skulle gå til vedligeholdelse, og endelig en tredje, som de i en årrække ikke har dispositionsret over, men hvoraf indtægten til gengæld er skattefri, og hvor de til stadighed vil modtage den rente, som det bundne beløb afkaster.

Jeg er ikke i tvivl om, at denne forøring til grundejerne — som jeg sagde i forgårs — ikke blot vælter kul, men også atombrændsel ind under inflationskedlen.

Man kan vel forudsætte, at de gamle ejendomme i løbet af de 8 år vil stige omtrent til det dobbelte af den handelsværdi, de har i øjeblikket. Det vil give anledning til optagelse af tillægslån, udstedelse af pantebreve o. s. v. i et sådant omfang, at det nok skal påvirke obligationskurserne — en virkning, som bindingen

[Holger Eriksen.]

af de 50 pct. af lejeforhøjelsen kun i ringe grad vil formindske. Prisen på en fordring — altså en fordring af den karakter, der her er tale om — vil ligge meget nær op ad fordringens pålydende, når den er så sikker som i dette tilfælde.

Man står altså over for en af de former for værdioppustning, der altid har været inflationens kendetegn. Man siger ganske vist, at de bundne beløb bl. a. skal gå til markedspleje for obligationer, men deres primære anvendelse bliver dog moderniseringer, der i sig selv vil betyde højere leje og større udbytte til grundejerne — og så bliver der utvivlsomt meget lidt tilbage til obligationskøb.

Jeg stiller mig også tvivlende over for den tanke, at det vil være muligt at hindre optagelse af tillægslån; i hvert fald lader det sig jo ikke gøre, når der er tale om ejerskifte.

Over det, jeg her har sagt, må man ikke glemme det glædelige, der ligger i, at de sociale boligselskaber vil få tilladelse til at bygge 12.000 lejligheder årlig med en rente, der i hvert fald i en vis årrække er fastsat til $6\frac{1}{2}$ pct. Men desværre minder den fordel, der her er opnået, lidt om det sidste måltid, man giver den dødsdømte aftenen forud for eksekutionen. Man indfører nemlig samtidig begrebet „ejerlejligheder“; jeg tror ikke det ville betyde noget som helst i praksis, hvis disse ejerlejligheder blev stillet lige med andre lejligheder, men det er jo imidlertid ikke tilfældet; de får de samme skattemæssige fordele som parcelhusene, og disse fordele bliver yderligere øget i løbet af de 8 år. Lad mig nævne et enkelt, men meget sigende eksempel. Når de 8 år er gået, erhverver en mand en ejerlejlighed eller et parcelhus til en pris af 200.000 kr. Normalt må man regne med, at omkostningerne udgør 10 pct., hvilket altså vil sige, at vedkommende sætter sig for en husleje på 20.000 kr., hvis lejligheden eller huset vurderes til handelsprisen; det er jo ikke altid, det er tilfældet — jeg kan måske endda sige, at det er meget sjældent — men hvis det er tilfældet, vil han til den tid kunne opføre sin skattemæssige boligudgift til 6.000 kr. og, hvis den er vurderet lavere, til et endnu lavere beløb. Det vil sige, at han i hvert

fald får et skattemæssigt underskud på 14.000 kr. Hvis han har en god indtægt, kan det let betyde en reduktion i skatten på 6.000-7.000 kr. årlig. Hvis han derimod lejer en almindelig lejlighed, eller hvis han lejer en andelslejlighed, der koster ham 20.000 kr., får han ikke en øre i skatteletelse. På den måde bogstavelig talt tvinger man den mand, som kunne tænke sig at gå ind i en andelsbolig, til at foretrække ejerlejligheden. Jeg tror ikke, det er de sociale boligselskabers dødsdom, så længe vi har de relativt billige lån; men når de er forbi — og de udløber jo — er de sociale boligselskabers saga ude.

Naturligvis ved jeg godt, og det skal tages med i betragtning, at hvis man har ejerlejligheder, eller hvis man har parcelhuse, får man ikke de sociale fordele, som lejerne i visse tilfælde kan få, men selv om man tager dem med i betragtning, bliver det dog alligevel kun en lille brøkdel af fordele, som de får ved siden af de fordele, som jeg har nævnt i det omtalte eksempel.

Som et andet eksempel på forskelsbehandlingen kan jeg nævne, at mens lejerne af ældre lejligheder i sociale boligselskaber må aflevere 70 pct. af forskelsværdien til en byggefond, hvilket er helt i sin orden, så skal de, der på et tidligere tidspunkt har realiseret ejerlejlighedsprincippet ved at købe i fællesskab, aldeles intet aflevere, og det samme gælder for enfamilieshusene og for landbrugernes boliger. Man kan altså ikke sige, at der her er lighed for loven.

Desværre vil inflationen blive øget ikke blot ved den højere husleje, den øgede forskelsbehandling, men også derigennem, at køberne med den stigende pris bliver tilbøjelige til at ville betale et parcelhus eller en ejerlejlighed ikke efter den fordel, som dette køb i øjeblikket giver dem, men på grundlag af den fordel, som man venter at ville kunne opnå på et senere tidspunkt, altså igennem den forventede yderligere prisstigning; det i sig selv vil bidrage til at holde prisstigningsbølgen i kog. Jeg giver derfor det ærede medlem hr. Niels Westerby ret, når han allerede i forgårs — men for øvrigt i dag igen — har udtalt frygt for, at de forskellige foranstaltninger, der nu gennemføres, ikke vil være tilstrækkelige. Sålænge man systematisk øger inflationens

[Holger Eriksen.]

tryk, vil modforanstaltninger komme til at høre til dagens orden, de kan simpelt hen ikke undgås.

Erhard Jakobsen: For ikke hos mine kolleger at fremkalde det indtryk, at der skulle bestå noget ikke-venkabeligt forhold mellem hr. Holger Eriksen og mig, skal jeg ved denne lejlighed slet ikke gå ind på det, hr. Holger Eriksen har sagt, men derimod på, hvad der fra forskellig anden side er sagt, og så har jeg et par problemer, som det på grund af mit bosted, Gladsaxe, vil være naturligt at tage frem.

Diskussionen om boligspørgsmålets betydning har vist nok det sidste par år været ganske betydelig overdrevet. Her tænker jeg ikke på problemets betydning for de mennesker, der er i bolignød, men jeg tænker på den forbindelse, man fra forskellig politisk hold har fundet mellem boligspørgsmålet og landets almindelige økonomiske situation. De partier, som har bildt folk ind, at det hele næsten kun havde noget at gøre med, at der var folk, der boede for billigt, pådrager sig nu en kritik for, at det forlig, man her kommer med, ikke løser det problem, for det gør det ikke; man har haft alt for overdrevne forestillinger om, hvad selve det, at nogle mennesker bor billigt, betyder for landets økonomiske situation. Når man endelig — og det synes jeg er boligforligets allerstørste og bedste side — får trukket det spørgsmål ned på jorden, hvor det hører hjemme, brister alle illusionerne både hos dem, der mente, at en boligfond med fast rente løste alle problemer, og hos dem, der troede, at bare man fik et frit boligmarked, så var alt her i landet klaret. Begge dele ligger lige langt væk fra virkelighedens verden. Ved boligaftalen nu kommer man ned på jorden, og så opdager man også, at fraserne duede ikke til noget, og så får man kritik for, at man har søgt at bilde folk ind, at det dér var så forfærdelig væsentligt.

Må jeg lige nævne den gamle dame på Østerbro; hun er kendt over hele landet — ikke hvem hun er, men det er damen, der bor i 6 værelser. Altså, hele bolignødsproblemet skulle hænge sammen med, at denne gamle dame på Østerbro bor i 6 værelser. Det er nemlig sådan ved tilfældighedernes

spil, at der er ca. 35.000 familier i Stor-københavn, der bor i overbefolkede lejligheder; samtidig er der i ca. 35.000 tilfælde 1 eller 2 personer, der bor i 5 eller 6 værelser, og så siger man: hvad er det for nogen, der sidder inde i folketinget, at de ikke kan finde ud af det? Det er bare at bytte om på de mennesker!

Man overser ganske, at hvis vi skal have den gamle dame på Østerbro ud af lejligheden, så skal hun have et andet sted at bo, og der er nok mere mangel på toværelses lejligheder, end der er mangel på seksværelses lejligheder. Derfor bliver det svært at finde et sted til hende. Hvis vi skal have hende til at flytte frivilligt, skal hendes husleje formentlig sættes op fra 400 til 800 kr. om måneden, og det kan man måske endda også gøre, men når man så har sat hendes lejlighedspris op til 800 kr. om måneden, hvordan får man så familien i Baggesensgade nr. 5, tredje sal over gården, som betaler 75 kr. om måneden i dag, til at flytte hen i de 6 værelser og betale 800 kr. om måneden? Det er dér, problemet lå, hvis man ved et frit boligmarked ville løse hele denne her suppedas; det kan man ikke, det har man overset, og nu får man kritikken fra hr. Niels Westerby og andre, fordi man har bildt folk ind, at hovedparten af landets problemer lå i det dér; og dette var overdrevet. På samme måde har talen om, at en fast rente skulle løse alle problemer, også været overdrevet. Jeg hilser med glæde, at diskussionen er kommet ned på jorden, ved at fire fornuftige partier har fundet frem til de ting, som man kan klare, uden at man så skal forsøge at bilde folk ind, at nu går vi en lys og lykkelig fremtid i møde. Der ligger masser af ting, der skal klares alligevel.

Diskussionen om vurderingen vil jeg gerne sige lidt om, fordi jeg i nogle år var statsansat vurderingsmand. At vurdere en beboelsesejendom og at vurdere en lejlighed er nøjagtig det samme. De vurderingsmænd, der vurderer udlejningsejendomme, forudsættes at vurdere ejendommene under hensyn til de lejligheder, der er i ejendommene, og til disse lejligheders værdi, og dér skal man tage hensyn til, hvordan lejlighederne er i alle mulige henseender. De folk er ganske udmærket egnede. Hr. Rimstad behøver ikke at lede længe efter folk, som kan bruges

[Erhard Jakobsen.]

landet over til det, for de vurderingsmænd, man har rundt omkring til at vurdere ejendommene, er ganske udmærket vant til at kigge på lejligheder også. Og så må man jo endelig i hvert fald for storbyforhold, for byforhold overhovedet, huske, at som én lejlighed er i et kompleks, sådan er meget ofte 500 lejligheder eller 400 lejligheder eller 300 lejligheder. Derfor er det ikke uoverkommeligt. Endelig har man for den ældre boligmasse skemaerne fra 1936. På det tidspunkt var der fri lejeansættelse, og ved at gå tilbage til dette materiale kan man danne sig et udgangspunkt for sammenligning af lejlighedernes værdi. Hele dette materiale beror i ligningsdirektoratet, og med det som grundlag er opgaven ikke uoverkommelig.

Derfor tror jeg ikke, at den tale, der har været om spildet, passer. Det er ikke noget stort beløb, det behøver at dreje sig om, men psykologisk er det uhyre vigtigt, at lejerne ved, at det ikke er et vilkårligt årstal eller noget andet tilfældigt, der bestemmer, at de nu skal betale mere, men at der virkelig ligger en vurdering til grund. Det er noget værd også.

Så lige et hjertesuk. Det, der skal laves nu, vil tage tid. Hvad skal vi gøre i den mellemliggende tid? Den 1. april 1967 træder en masse i mine øjne udmærkede foranstaltninger i kraft; jeg vil føje min kompliment til den, der fra flere sider har lydt til hr. Hastrup; de tanker, han har bragt ind, finder også jeg er et udmærket udgangspunkt for en fremtidig boligtilskudsordning. Men det tager tid. Hvad gør vi f. eks. i Høje Gladsaxe med 200 familier, der bor som mindstbemidlede, men som i løbet af året, der er gået, er gået over til ikke længere at være mindstbemidlede, og som derfor fra 1. juli næste år ikke længere kan bo under den ordning, de har som mindstbemidlede? Det betyder, at i stedet for et indskud på 1.200 kr. skal de pludselig indbetale et indskud på 6.000 kr. Jeg beder om, at ministeren vil sørge for, at jeg havde nær sagt, der er nogle, vi kan forhandle med om en ordning i mellemtiden. Disse mennesker vil jo kunne drage fordel af den nye ordning — det er den nye ordnings formål — men i den mellemliggende tid kan vi slå

deres eksistens fuldstændig i stykker, om ikke der sker noget.

Og så endelig én ting til. Der tales i øjeblikket meget om disse lejligheder med pristalsreguleret leje. Det er jo noget af det, som tilhængerne af det frie boligmarked ellers kan glæde sig over. Det var jo resultatet af stormløbet imod socialdemokratiet i 1957 og 1958. Da fik man frigjort den nye boligmasse, da blev der fri adgang til at fastsætte lejen i det private nybyggeri, og nu har vi fra disse år en række lejligheder, hvor det har været muligt og bliver kendt lovligt i en række tilfælde landet over at pristalsregulere lejen, hvorved lejerne i disse lejligheder får en langt højere og en langt mere ubehagelig leje at betale end andre steder. Mon ikke det ville være rigtigt, at man også overvejede at bringe disse ca. 3 års byggeri ind under en eller anden fællesordning for hele landet, så det ikke overlades til bolignævnene i de forskellige områder at træffe hver sin afgørelse?

Boligministeren (Kaj Andresen): Jeg takker ordførerne for den saglige debat om redegørelsen for boligforliget. Jeg kan måske på forhånd knytte den bemærkning til den debat, der er ført, at når jeg på den ene side har set kritik af det samlede forlig, tvivl rejst om, hvorvidt man nu foretager normaliseringen i en tilstrækkelig kort periode, om man ikke allerede nu skulle have sikret huslejestoppets bortfald, og man fra den anden side kritiserer, at vi er gået for langt i den retning, så tyder jo et og andet på, at forliget alt i alt er ganske fornuftigt.

Må jeg kommentere enkelte af de bemærkninger, der er faldet. Når hr. Guldberg i sit indlæg siger, at de problemer, vi her skal løse, boligproblemerne, både har en økonomisk side og en menneskelig og social side, er jeg helt enig med ham. Det er økonomisk set i forhold til samfundet et stort problem, og det er det også i forhold til den enkeltes økonomi. Men det er jo netop de menneskelige og sociale problemer, hensynet til de nuværende lejere, der har gjort en samlet løsning så vanskelig og kompliceret. Disse hensyn er af betydning, når man skal gennemføre vidt-rækkende foranstaltninger, og disse hen-

[Boligministeren.]

syn mener jeg er taget under de forhandlinger, der førte til forliget.

Det skinnede vel lidt igennem hr. Guldbergs indlæg, at der endnu var visse tvivl om den valgte fremgangsmådes effektivitet, og hr. Guldberg strejfede venstres oprindelige forslag og gjorde også opmærksom på, at der var opstået misforståelser herom. Det kan skyldes flere ting. Det kan måske også skyldes venstres eller hr. Guldbergs oprindelige tanker, der kom frem bl. a. i referater fra møder, hvor hr. Guldberg havde talt, og hvor der jo var tale om en noget anden form end den, der blev venstres endelige skitse, nemlig en ændring af lejerbeskyttelsen i løbet af et par år. Jeg vil da gerne medgive, at kompensationsforslaget selvfølgelig var en vej. Jeg er også helt sikker på, at det var en vej, der kunne betyde, at vilkårene for den lejer, der blev boende, stort set ville blive de samme som hidtil. Men jeg må jo nok sige, at ordningen blev så kompliceret og vistnok ville være så uforståelig for mange, at jeg tror, det er rigtigt, man valgte den anden fremgangsmåde.

Når hr. Guldberg stadig også i forhold til den løsning, der er valgt, udtaler betænkeligheder og frygt for, at de fremtidige omkostninger skal udskyde normaliseringen, vil jeg dog sige, at herimod taler, at vi er blevet enige om, at der først og fremmest sikres en større konkurrence. Det gør der ikke mindst igennem det, man er enig om med hensyn til licitationsloven, men det gør der også i stor udstrækning ved den frigivelse af boligbyggeriet og en række dertil hørende områder, som er et led i forliget. Det gør der også i den udstrækning, forliget indebærer muligheder for et tilstrækkeligt stort nybyggeri i de kommende år, og det gør der ikke mindst i den udstrækning, vi får nogle virkninger af de bestræbelser, der gøres på at gennemføre et rationelt byggeri. Virkningerne skulle jo gerne være, at det industrialiserede byggeri eller det rationelle byggeri på andre områder virkelig har mulighed for i den kommende tid også at reducere de egentlige byggeomkostninger.

Hr. Hastrup fremhævede frigivelsernes betydning. Ud over hvad jeg har sagt, at de ikke mindst vil betyde en større kon-

kurrence, mere sikkerhed for de vilkår, under hvilke man kan bygge i den kommende tid, så vil frigivelserne naturligvis først og fremmest få betydning for de dele af landet, hvor boligbehovet i øjeblikket er størst, og her tænker jeg ikke mindst på det storkøbenhavnske område, men jeg tror også, det er af overordentlig betydning, at vi samtidig får frigivet byggeriet af den række af institutioner, der har så nær tilknytning til boligbyggeriet.

Hvad plejehjemmene betyder for boligområdet, ved sikkert de fleste; stort set betyder enhver plejehjemsplads frigivelse af en bolig. Men det betyder også i høj grad en lettelse for hospitalsvæsenet, idet mange af plejehjemspatienterne beslaglægger både lejlighed og hospitalsplads. Af hensyn til udearbejdende mødre tror jeg det er overordentlig værdifuldt, at vi nu får frigjort byggeriet af vuggestuer, børnehaver o. s. v. i forbindelse med både bestående boligområder og de boligområder, der efterhånden vokser op.

Hr. Hastrup hæftede sig særlig ved vurderingens vanskeligheder. Jeg kan for så vidt give hr. Hastrup ret i, at der er problemer omkring gennemførelsen af disse vurderinger, men jeg tror ikke, det er uoverkommeligt, og der er et moment deri, som jeg synes er værdifuldt, nemlig at det giver en betryggelse i forbindelse med det, der nu skal ske på lejeområdet. Det, der er væsentligt i den kommende tid, er, at kriterierne for vurderingen bliver så grundige, som det overhovedet er muligt.

Hr. Hastrup var også inde på, at boligsikringen kun gælder for udlejningsejendommene, og mente egentlig, at man nok burde have udvidet den også til parcelhusområdet. Til gengæld får nu hele udlejningsbyggeriet boligsikringsordningens vilkår, hvilket i hvert fald ikke gælder for en del under de nuværende tilskudsordninger. Endelig kan det vel i nogen grad være med til at udligne en stadig bestående forskel mellem ejere og lejere.

Til fru Else-Merete Ross kan jeg kun sige, når hun gør opmærksom på, at det radikale venstre mente, at dele af provenuet fra den private sektor burde være gået til det offentlige, at vi kan selvfølgelig godt nu diskutere de ønsker, vi alle sammen havde — jeg kan også godt gøre opmærksom på,

[Boligministeren.]

at ifølge den skitse, der kom fra socialdemokratiet, skulle to tredjedele bindes — men jeg mener ikke, det tjener noget formål, at vi nu, efter at man har fået de ting igennem, som vi hver for sig har ment var vigtige, og har gjort det i et enigt forlig, understreger, hvad vi egentlig kunne have ønsket, hvis vi selv skulle have løst problemet.

Hr. Kai Moltke begyndte med at sige, at mine bemærkninger i går gav udtryk for, at boligministeren måtte have bange anelser med hensyn til fremtiden, idet jeg havde udtrykt mig på den måde, at det nok ikke var en endelig løsning, vi her havde fået. Der lå overhovedet ikke noget med bange anelser deri, men jeg tror, det vil være ganske fornuftigt, også når man har forsøgt nu at løse op for nogle af boligproblemerne, at gøre sig klart, at vi kan ikke se 8 år frem i tiden. Vi kan for det første ikke på nuværende tidspunkt helt kende virkningerne af det, der bliver gennemført, men for det andet vil jeg gøre opmærksom på, at på boligområdet kan helt andre problemer i den kommende tid vise sig. Vi ved stadig væk ikke helt sikkert, hvordan den kommende tids boligbehov og boligønsker vil være.

Når hr. Kai Moltke påstår, at den forelåede aftrapning af rentesikringen er udtryk for, at man regner med rentens himelflugt, så synes jeg nok, det er at vende tingene lidt på hovedet. Netop dette, at man får gennemført en rentesikringsordning i en periode med udgangspunkt i de 6½ pct., er udtryk for en tro på, at vi skal få held til at få en lavere rente, at vi skal få mulighed for dels over den økonomiske politik, dels over det, der sker på dette område, at få den lave rente, som i fremtiden kan være udgangspunkt for en rimelig leje i nybyggeriet. Det er nemlig ikke rigtigt, som hr. Kai Moltke siger, at det, man her taler om med rentesikringsordningen, skulle erstatte opkøbene fra Nationalbanken på obligationsmarkedet. Det skal ikke erstatte nogen opkøb. I den udstrækning Nationalbanken i fremtiden finder det rimeligt og nødvendigt, vil den naturligvis stadig væk øve indflydelse på obligationsmarkedet. Rentesikringsordningen, som betales af det offentlige, er oven på dette en hjælp til nybyggeriet, og i øvrigt tilføres der jo be-

tydelige midler fra det provenu, der kommer ind igennem forhøjelserne.

Hr. Kai Moltke var inde på en række betragtninger om de juridiske problemer i forbindelse med det sociale byggeri og sagde, at udligningsprincippet ikke kan gennemføres. Det kan det næppe heller. Det er også derfor, at det, man er enig om, er at gennemføre det i afgiftsform, og jeg tvivler meget på, at denne form ikke skulle være holdbar. Det er klart, at det muligvis vil medføre visse vedtægtsændringer, men jeg tror, at den form, man her er blevet enig om, kan gennemføres. I øvrigt er der jo hvad det angår og hvad en række andre spørgsmål angår ikke truffet endelige aftaler mere, end at man naturligvis ved udfomningen af enkeltheder må tage de hensyn, som er nødvendige.

Når hr. Kai Moltke siger, at det, vi nu gennemfører, betyder, at lejerne i det almennyttige byggeri alene skal betale til nybyggeriet, er det jo ikke rigtigt. Lejerne i det almennyttige byggeri skal bidrage til den landsbyggefond, som det sociale byggeri i de kommende år skal skabe, og som i løbet af en årrække vil råde over meget væsentlige midler. Det vil vel næppe i 8 års perioden, men i hvert fald ikke så forfærdelig længe efter — skal vi sige i en periode, der er dobbelt så lang — stort set betyde, at man finansierer de 40 pct., altså tredjeprioriteringerne, for 12.000 lejligheder om året. Men det, der sker over rentesikringsordningen, er jo i virkeligheden det væsentlige for nybyggeriet på det sociale område i de kommende år, og det betales ikke af lejerne i det almennyttige byggeri, det betales af det offentlige, det betales af staten, og det er altså for så vidt befolkningen i al almindelighed, der kommer til at bidrage hertil.

Hr. Kai Moltke sagde, da han talte om vurderingerne, at vi ved denne vurderingsordning havner i markedsværdien. Det er udtrykkeligt sagt — jeg kan oven i købet sige, at det var allerede en forudsætning, jeg tror også i hr. Guldbergs oplæg i det oprindelige forslag fra venstre om en kompensationsordning — at der ikke er tale om på nuværende tidspunkt at ansætte en markedsværdi for boliger, for markedsværdien af disse er jo lejen, når tilbud og efterspørgsel frit kan finde hinanden. Her er der

[Boligministeren.]

tale om, at man forsøger at anlægge et skøn for en pris i dag, vurderet ikke ud fra det, at der er en langt større efterspørgsel efter lejligheder, end der er tilbud, men vurderet efter boligens brugsværdi, og dér vil man naturligvis opstille de kriterier, som vi nu kan nå frem til ved en vurdering af alder, kvalitet, standard o. s. v., men her vil ganske givet den nu af den faste rente reducerede pris i nybyggeriet virke i nedadgående retning.

Må jeg i øvrigt til hr. Kai Moltke sige, at jeg troede egentlig, at vi stort set var enige om de hovedprincipper, der ligger til grund for dette forlig. Hr. Axel Ivan Pedersen har allerede været inde på en del af problemerne. Det var min opfattelse under de forhandlinger, der blev ført både i udvalget og her, at hr. Kai Moltke var enig i, at en normalisering var rimelig, og enig i, at der var en hel del af boligerne i den ældre boligmasse, som man uden videre kunne forlange en højere pris for end i dag. Jeg så, at man forleden i et af dagbladene forsøgte at finde ud af, hvad vurderingsprisen for nogle lejligheder kunne være. Blandt de eksempler, der blev nævnt, var en lejlighed på 105 m² med alle moderne bekvemmeligheder, af lige så høj kvalitet som dem, der i dag indrettes i nybyggeriet, og en sådan lejlighed blev udlejet til en pris af godt 3.000 kr. årlig, mens man i det dyre nybyggeri i dag betaler tre gange så meget. Det kan næppe være rimeligt, at en lejlighed med en sådan brugsværdi ikke også får en anden lejepris. Det er den slags uretfærdigheder, som man kan finde i den ældre boligmasse, der må vurderes, og som må udlignes i den ordning, man nu vil søge at nå frem til.

Jeg troede også, vi var enige om vurderingsgrundlaget. Hr. Kai Moltke har jo selv i forhandlingerne her i folketinget rejst spørgsmålet om at få vurderinger ind i billedet netop for at sikre, at vi tog hensyn til kvalitet og standard, netop for at sikre, at en del af den eksisterende boligmasse sandsynligvis slet ikke skal have nogen forhøjelse, andre dele begrænsede forhøjelser, men at altså også nogle lejligheder af høj kvalitet skulle have forhøjelser, så vurderingerne er vi sikkert enige om; det er vi vel også om boligtilskudsordningen.

Endelig er der spørgsmålet om sikring af lejen i nybyggeriet. Her har hr. Kai Moltke eller hans parti stillet forslag om en fast, lav rente i en boligfond. Det er det samme, der nu sker gennem rentesikringen. Hvis man foretog en beregning af de økonomiske virkninger for den enkelte lejlighed, kunne det vel være tvivlsomt, om det forslag, SF har stillet om en boligfond, ville have samme effektive virkning, som rentesikringen får. Det gik jo ud på, at 50 pct. skulle udlånes til 4 pct.s rente, de øvrige 50 pct. skulle vel så være til markedsrenten, der ligger omkring 9½ pct., og gennemsnittet af disse to tal kan man jo regne ud. Nu sikres der altså en fast rente for hele finansieringen på 6½ pct., så virkningerne er nok ikke så forskellige.

De væsentlige forskelle er, at socialistisk folkepartis forslag for det første ville betyde årlige milliardbeløb, mens rentesikringen kan gøres for en begrænset årlig beløbsramme. Men det, der vel egentlig er det væsentlige, er, at forslaget om en boligfond jo ikke har haft nogen chance for vedtagelse her i folketinget. Det er fremsat gang på gang, og det har vist sig, at der ingen chance var for at gennemføre det, hvorimod rentesikringen, der i de kommende år skal sikre det sociale nybyggeri 12.000 lejligheder til 6½ pct., nu gennemføres. Vi kan bygge boliger for den rentesikring. Hr. Kai Moltke kan kun bygge luftkasteller for forslaget om en boligfond.

Hr. Rimstad var inde på en række af hovedproblemerne i forliget og nævnte en række områder, hvor han fandt, at ordningerne ikke var tilfredsstillende. Der var for det første vurderingerne; jeg har allerede sagt noget om disse vurderinger. Det er klart, at de nu skal tilrettelægges; det bliver selvfølgelig et problem, men jeg tror, det er et aldeles rimeligt udgangspunkt for at finde det bedst mulige lejeniveau. Hvad angår omkostningerne derved, er jeg ikke i stand til at bedømme det tal hr. Rimstad kom med; men det er jo dog foreløbig en engangsforanstaltning, som skal give et rimeligt grundlag for at sikre, at lejeprisen i de kommende 8 år bliver så rigtig som muligt.

Jeg er ikke enig i, at 8 år er for lang en

[Boligministeren.]

tid til denne normaliseringsperiode. Hvis jeg endelig skulle sige det, kunne jeg have ønsket 10 år. Men en 8 års periode betyder en rimelig hensyntagen til de mennesker, der mener at have en velerhvervet rettighed i den bolig, de i øjeblikket sidder i.

Huslejestoppets bortfald er ikke præciseret, siger hr. Rimstad; jeg mener, at det er gjort klart for lejerne, at lejerbeskyttelsen eksisterer i denne overgangsperiode, i normaliseringsperioden.

Jeg tror, det er forkert, når hr. Rimstad mener, at der ikke er noget i denne løsning, som sikrer en boligreserve. Jeg er enig i, at det er vigtigt, at der bliver en boligreserve. Det er også vigtigt, at denne boligreserve ikke opstår alene i nybyggeriet, hvilket jo en manglende løsning på boligområdet kunne medvirke til, men jeg tror, at både den kapacitet, vi har, og de rimelige vilkår, der nu bydes nybyggeriet, også vil gøre det muligt — ved nyskabelse på dette område og ved udligningen i den gamle boligmasse — at denne boligreserve i højere grad vil skabes i det samlede boligområde.

Hr. Niels Westerby synes jeg var meget pessimistisk over for den samlede skitse til en boligløsning, der her foreligger; han gav jo nærmest udtryk for, at der slet ikke var noget i den, det var et meget lille boligforlig. Må jeg sige, at jeg i øvrigt er enig med hr. Niels Westerby i en lang række af de økonomiske betragtninger, han fremsatte. Det er helt klart, at en meget væsentlig ting ved løsningen af disse problemer er, hvordan vi i de kommende år kan sikre, at der er tilstrækkelig kapital til rådighed til finansiering af nybyggeriet, til investeringer i det hele taget. Og jeg er enig i, at det må nås bl. a. ved at gennemføre en finanspolitik, der sikrer, at vi både får den rente ned, som er en nødvendig forudsætning for på længere sigt at klare nybyggeriet, og at vi også får lempet kreditstramningen eller forhåbentlig får den helt ud af billedet. For så vidt er vi enige, men jeg synes dog nok, at hr. Niels Westerby

undervurderer virkningerne af denne lovgivning, når han siger, at vi, når vi sikrer en lav rente i en stor del af nybyggeriet, ikke skulle få noget som helst ud af alt dette, der skulle hjælpe nybyggeriet, i hvert fald i den periode, indtil vi ad andre veje kan sikre det. Jeg synes også nok, at hr. Niels Westerby reducerer virkningen al for stærkt af det, der skal ske på boligmarkedet — den virkelige opsparing, der vil finde sted på boligområdet, dels over den private sektor, bundet i den nævnte fond, dels over den sociale sektor, bundet i landsbyggefondet — når han siger, at dette ikke skulle have nogen væsentlig virkning i forhold til boligbyggeriet i de kommende år, for det er jo trods alt marginalbelåningen, der spiller den væsentlige rolle både for kurs og rente.

Hr. Niels Westerby siger, at vi ikke har beskæftiget os med produktionskapaciteten. Det har vi vel ikke i så høj grad i de forhandlinger, der er ført i disse dage, men produktionskapaciteten er jo en af de ting, vi i høj grad har beskæftiget os med under behandlingen af boligloven i fjor, og en ting, som vi vel kommer til at beskæftige os med igen i forbindelse med en kommende boliglov. Der er jo i høj grad sket noget med hensyn til en udbygning af kapaciteten i dansk boligbyggeri. Når det i dag er muligt at bygge det dobbelte antal boliger i forhold til, hvad vi byggede for en halv snes år siden og kun med en udvidelse af arbejdskraften på ca. 25 pct., så er det jo dog i høj grad en udvidelse af byggekapa- citeten.

Jeg kan berolige hr. Niels Westerby med, at ønskerne om omskoling deler jeg i høj grad. Der er jo i stor udstrækning et arbejde i gang med omskoling af ufaglærte, omskoling af mennesker, der går ind i byggesektoren, som i dag er beskæftiget i byggesektoren, og dette omskolingsarbejde fortsættes i meget stor udstrækning.

Zonerne og byggemodningen er nævnt i forliget, og det er helt klart, at der spiller det en rolle at få en finansiel baggrund for, i hvor stor udstrækning man kan være i

[Boligministeren.]

stand til at sikre, at byggemodning finder sted, for det er jo de byggemodne grunde, der er afgørende.

Når hr. Niels Westerby spørger, om det med ophævelse af byggerestriktionerne nu er noget, der er sikkert, så kan jeg sige for mit vedkommende, at jeg nærer ikke noget som helst ønske om at vende tilbage til byggereguleringen. Denne ophævelse af byggerereguleringerne nu mener jeg netop må ske for at sikre, at bygherrerne i de kommende år ved, under hvilke vilkår de kan arbejde, under hvilke vilkår de kan bygge.

Til hr. Holger Eriksen skal jeg ikke gøre mange bemærkninger. Jeg er ikke enig i hans pessimistiske betragtninger med hensyn til, hvor voldsomt denne lovgivning vil virke på kapitalmarkedet. Udtalelsen om, at de sociale selskaber og ejerlejlighederne skulle betyde det sidste måltid før dødsdommens eksekvering over de sociale selskaber, synes jeg i høj grad er en pessimistisk betragtning, når det er en kendsgerning, at det i forliget indgår, at hele det almennyttige boligbyggeri vil stå uden for ejerlejlighedsprincippet.

Jeg skal se på en række af de problemer, hr. Erhard Jakobsen fremdrog. Jeg vil mene, det er helt rimeligt, at vi overvejer, hvordan disse overgangsformer kommer til at virke; det gælder både de mindstbemedlede vilkår, og det drejer sig specielt om de tilfælde, hvor der er tale om pristalsreguleret leje.

Må jeg så slutte med at sige, at jeg tror, at det forlig, der her er sluttet, når det realiseres, alligevel vil betyde overordentlig meget og få positive virkninger på boligområdet. En lang række af de uretfærdigheder, der stort set i dag består i en forskelsbehandling af de unge og de ældre, vil forsvinde. En række skævheder på boligmarkedet vil blive udjævnet, og jeg tror, at vi igennem dette kan sikre, at en balance på boligområdet er på vej. Den gode reform, kan jeg jo så sige, der nu har fået så stor tilslutning her, tror jeg vil løse en lang række problemer. Den normalisering, der jo efterhånden er blevet en nødvendighed — en nødvendighed, som de fleste har erkendt, for at balancen på boligmarkedet kan komme, og for at hindre ledigheden i det nye byggeri — den foregår nu og kommer til at foregå med en vurdering som grund-

lag, hvor man sikrer den rimeligst mulige hensyntagen til lejerne og til, at boligprisen kommer til at stå i forhold til lejlighedens brugsværdi. Det tilfører nybyggeriet en betydelig kapital gennem binding og gennem fondsdannelser, som alt skal komme nybyggeriet plus moderniseringen til gode, og det skal gælde med hovedparten af det provenu, disse lejerforhøjelser medfører.

Det sociale byggeri får fra det offentlige en rentesikring, der for 12.000 lejligheders vedkommende årligt betyder langtidsplanlægningens fordele med sikkerhed for lejeafsættelse på grundlag af en 6½ pct.s effektiv rente. Der sikres en social og familiepolitisk boligsikringsordning, hvor familiens størrelse og hvor indkomstens højde i langt højere grad end efter de bestemmelser, der gælder i de nuværende tilskudsordninger, sikrer de sociale hensyn på hele boligområdet. Vilkårene for en 8 års periode er lagt i faste rammer, og lejerbeskyttelsen er sikret i den periode, vi kommer ind i. Alt i alt synes jeg, at dette forlig vil blive udgangspunktet for, at en række af de vanskeligheder, vi har været inde i på boligområdet, kan ryddes af vejen i de kommende år.

Axel Ivan Pedersen: Denne debat giver mig kun anledning til at sige et par ord til hr. Kai Moltke. Jeg tager hr. Kai Moltkes uvilje imod at drøfte den måde, hvorpå SF-propagandaen har fungeret imod boligforliget, som et udtryk for, at han tager afstand fra denne agitationsform. Og jeg forstår det. For hr. Kai Moltke ved jo godt, at hans synspunkter i høj grad er blevet tilgodeset. Det vil fremgå af det standpunkt, han tidligere har indtaget ved boligdebatterne, noget, som jeg skal komme tilbage til.

Men forinden må jeg gøre opmærksom på, at jeg har vanskeligt ved at forstå en lille detalje i det indlæg, som kom, idet hr. Kai Moltke sagde, at de midler, der ville indgå i grundejernes boligfond, kun var en dråbe i havet. Som bekendt fremgår det af forliget, at det drejer sig om 50 pct. af provenuet, og efter hr. Kai Moltkes propagandistiske skrifter er det altså milliardbeløb, som grundejerne får. Disse to ting harmonerer ikke rigtig med hinanden.

Det var i øvrigt meget venligt at citere, hvad jeg har sagt ved tidligere boligdebatter, men det rækker jo ikke ved rigtigheden i

[Axel Ivan Pedersen.]

mine betragtninger, selv om jeg må erkende, at der var en betydelig større fordel ved de statslån, som blev ydet tidligere, idet de foranstående prioriteter udgjorde en langt ringere del af finansieringen end nu, hvor de går op helt til imellem 60 og 70 pct. Men herved bliver jo også værdien af det forslag, som SF har fremsat til en boligfond, betydelig mindre end foregivet og dermed naturligvis også dets virkninger på kapitalmarkedet. Det er bl. a. også derfor, jeg har lov til at sige og til at gentage som en urokkelig kendsgerning, at de resultater, der er opnået i dette boligforlig, er bedre end det, man kunne nå ved gennemførelse af SF's boligfondsforslag.

Nu har hr. Kai Moltke citeret mig; jeg må måske gøre gengæld ved at citere, ikke hvad hr. Kai Moltke har sagt, men hvad hans partiformand sagde den 17. november 1965 under en debat om partiets eget boligfondsforslag.

„Jeg vil benytte lejligheden til“ — sagde hr. Aksel Larsen — „at sige, at jeg ikke er tilhænger af organisationernes forslag“ — det var den bekendte LO-resolution — „for jeg finder ikke, man kan sige, at nu er der nogle ganske bestemte parcelhusejere og nogle ganske bestemte beboere af bestemte udlejningsejendomme, som skal betale, hvad det koster at oprette en boligfond og at nedbringe boligudgiften for dem, der skal bo i de nye huse. Jeg finder, at samfundet som helhed må have et ansvar, og så må man pålægge hele befolkningen udgifter, naturligvis med en social retfærdighed i skattesystemet; pengene må skaffes til veje over skatterne.“

Jeg ved ikke, om det er nødvendigt at gentage den sidste passus, at pengene må skaffes til veje over skatterne. Det er jo det, der sker. Det er det, der er resultatet af de goder, som dette boligforlig indeholder. Hr. Aksel Larsen har jo her tydelig taget afstand fra, at lejeforhøjelserne skulle gå ind i en statsboligfond, men har ment, at statskassen burde overtage forpligtelsen til billiggørelse af byggeriet.

Det sker jo altså, det sker med boligtilskudsloven, og det sker med rentereguleringsordningen for det sociale byggeri, der

begge som bekendt skal finansieres over finansloven. Det var det, der lå til grund for den tale, jeg holdt ved behandlingen af problemerne omkring Albertslund. Det var de synspunkter, der lå bag ved de bemærkninger, som jeg dengang fremsatte, og som hr. Kai Moltke var så venlig at citere i sit første indlæg.

Ved første behandling af boligloven i året 1963, første debat, der fandt sted den 20. november, erklærede hr. Kai Moltke, at folk, som er velstillede og udmærket kan klare sig selv, selvfølgelig ikke skal have hjælp til deres bolig. Og ved samme lejlighed udtalte han sig som tilhænger af, at boligtilskud flyttes fra boligloven over i en særlig lovgivning. Det er det, der sker. Jeg har derfor vanskeligt ved at forstå hans propagandistiske betragtninger over de mindstbemedlede vilkår fremover. Hovedsagen må dog være, hvilken faktisk boligudgift disse mennesker får, og at der tages det hensyn, der er taget med boligforliget gennem den passus, hvor det hedder:

„For folke-, invalide- og enkepensionister og dermed ligestillede pensionistgrupper gennemføres særlige regler, således at også disse grupper gennem ordningen får rimelige muligheder for at bo under gode forhold uanset deres lave indkomster.“

Det er da ganske klart, at befolkningsgrupper, hvis vilkår er af lignende karakter som de her nævntes, ikke vil blive ringere stillet ved den nye boligtilskudslov. Hr. Kai Moltke kunne derfor godt have sparet disse bemærkninger. Det, der er sket, er jo — og jeg må gentage det, fordi hr. Kai Moltke åbenbart er lidt tungnem — at de synspunkter, som han selv har gjort sig til talsmand for ved tidligere debatter i tinget, nu er blevet tilgodeset ved det boligforlig, der er indgået.

Hr. Kai Moltke har også ved en tidligere debat givet tilsagn om saglig medvirken i lovgivningsarbejdet på boligområdet, og det håber jeg stadig at han står ved. Hans bemærkninger før tyder jo på, at han har i sinde at stå ved disse tilsagn, og at han altså vil undlade at lade sig besnære af en kommunistisk propaganda, således som den nu engang er sat i gang visse steder. Jeg gad da også nok se, om han og hans parti vil undlade at stemme for boligtilskudslov-

[Axel Ivan Pedersen.]

forslaget, for lovforslaget vedrørende rentereguleringsordningen og for et forslag til en ny licitationslov, når disse inden så forfærdelig længe kommer til behandling.

Foreløbig står der imidlertid et omfattende udvalgsarbejde for døren, og jeg noterer som før bemærket med tilfredshed, at også hr. Kai Moltke har tilsagt sin saglige medvirken i dette udvalgsarbejde.

Kai Moltke: Jeg skal med glæde fremkomme med nogle udtalelser til boligministeren og den socialdemokratiske ordfører.

Nu er det ikke alting, der er min skyld. Jeg måtte opfatte denne bestemmelse om aftrapningen af rentesikringen sådan, at renten senere vil stige, for i forligsbetænkningen, som jeg først fik ganske kort tid før mødet her, står der, at i de første år fastsættes renten til 6½ pct., og at denne rente forhøjes i de efterfølgende år, således at ordningen afvikles over en årrække. Når det i forligsdokumentet står, at renten i de kommende år skal forhøjes, så kan det da umuligt alene betyde, at boligministeren venter en nedsat rente, for så er der ikke nogen grund til at forhøje . . . (*Axel Ivan Pedersen:* Det kommer an på markedsrenten!). Det kommer an på markedsrenten, men enten går renten ned i almindelighed, og så er der ingen grund til at forhøje her, eller også har det hele kun værdi som en midlertidig foranstaltning.

I forbindelse med spørgsmålet om vedtægtsændringerne i de sociale selskaber, fik jeg jo i og for sig den indrømmelse fra boligministeren, at det drejede sig om visse afgiftsformer, som man måtte prøve enten at indføje i statutterne eller at gennemføre på anden måde. Men i forligsdokumentet og til dels også i boligministerens redegørelse i går anføres, at vurderingen også skal gennemføres her, og at 70 pct. af provenuet af den forhøjelse simpelt hen skal indbetales, nøjagtig som for det øvrige byggeri, i en særlig byggefond. Jeg har ikke noget imod formlen, at man efterhånden i det sociale byggeri tilstræber at betale 40 pct. af den samlede byggepris ved at dække hele tredjeprioriteten — det vil være meget ønskeligt — jeg synes blot, at de kilder, der øses af, fortsat er meget beskedne.

Så er der en anden ting, som man nu

synes jeg har fået galt i halsen. Det er markedsværdien, man tilnærmer sig gennem den foreslåede vurdering; her tog jeg mine forbehold. I forligsdokumentet står der: fastsættelsen af den rimelige reelle lejeværdi. Men det må dog betyde, enten hvad lejligheden er værd i handel og vandel, eller maksimalprisen, og så må der gives et kriterium for de normale faktorer, når det ikke skal være udbud og efterspørgsel. En rimelig reel pris, det kan ikke være noget, man eventuelt kan blive enig med de konservative og venstre eller de pågældende kommunale myndigheder om. For så kommer vi ind i former for værdilære, som i allerhøjeste grad er vanskelige at fortolke.

Så bliver der sagt, at jeg på en række områder er enig i forliget og vil indtage saglige standpunkter til de ting, hvorom forslag skal fremsættes. Jeg kan ganske rolig sige, at jeg er ikke så stor en idiot, at jeg, hvis man kommer med et forslag om at sætte renten ned med 25-30 pct., vil sige, at det er alt for lidt, og at jeg derfor ikke vil stemme for det. Jeg har allerede i udvalget pointeret, at selv om vi er utilfredse, selv om vi kunne have ønsket en bedre ordning, så vil vi selvfølgelig stemme for forbedringer af den art. Det behøver ikke at være nogen hemmelighed.

Hvad angår en ny boligtilskudsordning efter visse procenter, betonedes jeg allerede i mit første indlæg, at det var noget, vi måtte se på i udvalg. Der foreligger jo ikke engang endnu en færdigt udarbejdet skitse. Der er kun fastsat visse principper. Der er uenighed om, hvorvidt det skal være den skattepligtige indtægt eller husstandsindtægten, der skal danne grundlaget, ligesom der er en hel række andre faktorer, som vi skal tage stilling til. Der er andre skønhedspletter i det, som kommer fra den konservative skitse: en procent er røget ud, og man siger i stedet, at der må fastsættes en vis procentdel som maksimumsbeløb for den samlede leje. Hvis det betyder, at de konservatives 15 pct. af den samlede lejeudgift går igen, så er det jo noget, man i høj grad må være skeptisk over for, for det vil betyde, at en masse mennesker må rykke ud af det sociale byggeri. Men 15 pct., det tror jeg selv hr. Axel Ivan Pedersen vil indrømme; jeg har i alle tilfælde aldrig hørt ham fortolke det med de 12 pct. Men her er jo så

[Kai Moltke.]

at sige feltet åbent endnu, og så kan jeg ikke love andet, end at vi vil se sagligt på tingene og undersøge, om forslaget giver de dårligt stillede i samfundet så meget, at vi kan forsvare at stemme for det. Men ligefrem at forlange, at jeg skal give tilsagn til en skitse, som endnu ikke er udarbejdet, og på et område, hvor ikke engang regeringen og de forligssluttende partier har kunnet enes om nogen konkret procent, det vil dog være en lidt for stor appel til min ædelmodighed og saglighed her i tinget.

Hvad angår udredningerne over, om jeg overhovedet vil være med til en vis regulering af huslejen, hvor den er urimelig, tror jeg, jeg har sagt det et par gange her i tinget. Mit standpunkt ved behandlingen af lejeloven var, at jeg ikke ville deltage i nogle af de generelle procentforhøjelser efter årstal, som tidligere var forligspartiernes politik, og det dækker stadig mit synspunkt. Derudover sagde jeg imidlertid, at jeg hellere end gerne ville være med til at sikre så meget, at husene ikke faldt ned over hovedet på folk, og jeg har også sagt, at der uden tvivl i enkelte dele af den gamle boligmasse sidder folk til så urimelig lille en leje i forhold til lejlighedens brugsværdi — også sammenholdt med nybyggeriet — at man kan snakke om visse reguleringer. Dermed er dog ikke sagt, at jeg er tilhænger af en almindelig fordobling af lejen i den gamle boligmasse, således som man kommer med det nu. Jeg sagde: lad os se vurderingen, lad os se klassificeringen efter brugsværdi, så kan vi se, hvad vi finder rimeligt eller ikke finder rimeligt, og det er jo noget andet end det, man her er enedes med regeringspartiet om.

Hvad angår boligfonden, drejer det sig jo ikke alene om, hvorvidt rentesikring for disse 12.000 lejligheder årligt giver mere eller mindre. Det drejer sig samtidig om den bedste vej til stabilisering af den nuværende misere på obligationsmarkedet, og det var i den forbindelse, jeg citerede hr. Axel Ivan Pedersens tale den 27. oktober i fjor. Heri gjorde han netop opmærksom på, at det ikke alene var et spørgsmål om at dække tredjeprioriteten, men at det betød en sådan affastning af det almindelige obligationsmarked, at kursen ville stige og den

effektive rente derfor også sikres på begge de andre prioriteter.

Nu sagde boligministeren velvilligt, at der var jo ikke flertal her i det høje ting for en sådan boligfondsikringsordning, og derfor byggede vi luftkasteller, medens de andre byggede 12.000 lejligheder til en lavere rente. Nå ja, men der kunne måske have været skaffet et flertal i det høje ting. Det er dog, efter de få oplysninger, vi overhovedet har fået om hele historien her, ingen hemmelighed, at f. eks. finansministeren et par gange har antydnet, at en konkret opsparing af penge til et statsligt boligfond på 1½-2 milliarder sikkert økonomisk ville bringe det heldigste resultat. Dermed røber jeg næppe nogen hemmelighed, og hvorfor skulle jeg så give mig til at skændes med finansministeren på dette grundlag? Spørgsmålet om boligfond er altså et spørgsmål om stabiliseringen af den krise, vi har på obligationsmarkedet.

Så kommer det sidste punkt: boligministeren forsikrer med smukke blå øjne, at rentesikringsordningen ikke på nogen måde betyder, at Nationalbanken standser sine støtteindkøb af obligationer, men at den ved siden af rentesikringsordningen sikkert vil fortsætte dermed. Jeg rejste imidlertid et helt andet spørgsmål: kan Danmarks Nationalbank fortsat købe for 1,2 eller 1,4 milliarder kr. uden dækning af statsmidler uden at fremme en inflation, som netop igen vil gøre boligspørgsmålet aktuelt? Det er ærlig talt et af de grundspørgsmål, som blev bestemmende for forligets skæbne, og som vil afgøre, hvornår vi næste gang i tinget tager boligproblemerne op til en lignende generel revision som den, vi har nu. Så skulle man måske påkalde assistance fra finans- eller økonomiministeren angående Nationalbankens planer.

(Kort bemærkning).

Axel Ivan Pedersen: Jeg har kun den korte bemærkning at gøre, at når alt det propagandistiske nu er lagt til side, er der i virkeligheden ikke så forfærdelig langt imellem hr. Kai Moltkes synspunkter og de synspunkter, som jeg har gjort gældende. Det er, synes jeg, et meget værdifuldt resultat af denne debat, og jeg vil derfor også

[Axel Ivan Pedersen.]

glæde mig til sammen med hr. Kai Moltke at få et sagligt udvalgsarbejde sat i gang omkring disse opgaver.

Niels Westerby: SFs bolipolitiske ordfører, hr. Kai Moltke, har i dag prøvet at fremstille den boligpolitiske situation, som om der ville opstå paradisiske tilstande på boligområdet, hvis man fik gennemført en boligfond. Det er jo en tale, man har kunnet høre gennem måneder i dansk politisk debat fra SFs side. Jeg tror dog, jeg bliver nødt til at ramme en pæl igennem denne misforståelse. Vi har jo før haft en boligfond. Det havde vi i 1946-loven. 1946-loven om statslån var i virkeligheden en boligfond med en fast, garanteret rente. Der er ingen forskel på SFs forslag om en boligfond og 1946-loven om statslån, og vi ved jo alle — for vi har kendt og levet under denne lov i 12 år — at den ikke virkede. Fra 1946 til 1958 måtte vi netop gang på gang slå bremserne i over for boligbyggeriet ved hjælp af byggerestriktioner, og hvorfor? Fordi det høje ting ikke var i stand til at enes om at skabe den fornødne økonomiske baggrund for denne 1946-lov. Når jeg i dag er nødt til at afvise og ramme en pæl igennem SFs forslag om en boligfond, er det, fordi jeg føler mig ganske overtydet om, at der ikke vil blive skabt den økonomiske dækning for at lave en sådan boligfond. Det lader sig simpelt hen ikke gøre, sådan som stemningen og stillingen er i det høje ting.

Jeg må vel også minde om, at da vi så blev trætte af denne statslånsordning fra 1946, gik vi i 1958 over til et nyt system. Vi oprettede tredjeprioritetsinstitutter, som skulle finansiere boligbyggeriet ad en anden vej, nemlig ved at sende flere obligationer ud på markedet. Hvad skete så? Ja, det høje ting var vel lykkeligt omkring 1958 og 1959 og regnede formodentlig med, at nu var boligbyggeriets finansieringsproblemer løst, men hvad skete? Der blev sendt for milliarder af kroner obligationer på markedet, men der var ingen købere til dem. Man havde ikke sørget for, at der var den økonomiske baggrund for at sende alle disse mange obligationer ud på markedet. Det er det, der er sagens kerne; kunne vi dog engang komme ind på ikke bare at

disponere letsindigt ved at give en tilsyneladende bedre ydre ramme om boligbyggeriet, men få vendt billedet om og gøre det fornødne, det, der virkelig skaber den sunde baggrund for udviklingen, se, så var der sket virkelig noget på boligområdet.

Må jeg i øvrigt spørge den højtærede boligminister: hvordan stiller regeringen sig til at forkorte afdragstiden for lån ved byggeri? Var det ikke rimeligt, at man i boligforliget indføjede en bestemmelse om, at afdragstiden bør være 20 år? Jeg ved godt, at det opsparingsmæssigt kun virker på længere sigt, men det vil virke på længere sigt, og vi bør jo også tænke langt frem. Var det ikke noget, man kunne føje ind? Forhøjelsen af ydelserne for låntagerne vil jo blive meget lille, men det vil på længere sigt betyde noget for finansieringen af byggeriet. Kunne man ikke gennemføre noget lignende, hvad angår selvejerlejligheder?

Dernæst vil jeg sige til forligspartnerne: opgiv dog den vurdering! Det er dog helt urimeligt at kaste 25 mill. kr. ud til ingen verdens nytte, når man lige så godt kan forhøje på den nuværende lejes grundlag. Man taler tit om, at folketingsmedlemmers og ministres vederlag er for høje, og ministerbiler og mange andre ting er man utilfreds med, men jeg kan i dette tilfælde udpege ét medlem af det høje ting, hr. Guldberg, som ophavsmand til en ordning, der vil koste det danske samfund 25 mill. kr. uden at gøre nogen som helst nytte. Det er faktisk et resultat, som man ikke behøver at være særlig stolt af.

Jeg vil gerne have lov til at slå fast som konklusion på denne boligdebat — og det står vist urokket — at for de 30.000 parcelhuse og lejligheder, der bliver bygget i de kommende år, vil der ingen lettelse ske. Det vil i realiteten betyde, at vi lader ungdommen i stikken i denne sag; de unge får ingen lettelse. Det vil stadig høre til dagens orden, at folk må rykke ind i en 2 værelses lejlighed og betale 10.000 kr. i leje om året.

Boligministeren (Kaj Andresen): Hr. Kai Moltke spørger om aftrapningen. Da denne ordning er en overgangsordning — ligesom i øvrigt det forslag til en helheds-

[Boligministeren.]

løsning af boligproblemerne, som fremkom fra 5 organisationer, idet det havde til formål at klare nybyggeriets pris i den periode, hvor den virkede høj i forhold til det øvrige lejeniveau — er det rimeligt, at det ved en sådan overgangsordning sikres, at der ikke ved bortfald sker en pludselig ændring, men at der finder en aftrapning sted over en årrække.

Hvad angår afgiften i de sociale selskaber, er vurderingerne naturligvis forudsætningen for fastsættelsen af denne. Det er en afgift, der skal beregnes, men man skal have et grundlag for beregningen for de enkelte lejligheder også efter kvalitet som i det øvrige byggeri. Når hr. Kai Moltke stadig væk taler om markedsværdien, der skal vurderes til, og siger, at en rimelig og reel lejeværdi må være markedsprisen, så vil jeg understrege, at der er ikke tale om at vurdere til en markedspris, men til en brugsværdi. Det er klart, at der må fastsættes kriterier for, hvordan denne brugsværdi findes, men jeg kan oplyse, at man i England i en ordning fra 1965 netop har gennemført vurderinger med den opgave at fastsætte lejlighedernes værdi til det, vi her kalder en reel lejeværdi, altså brugsværdien.

Hr. Niels Westerby nævnte spørgsmålet om en forkortelse af afdragstiden; det er en tanke, som jeg mener man meget vel kan tage ind i kommende drøftelser om hele finansieringsproblemet. Vi har haft siddende et udvalg under boligministeriet, der har foretaget en undersøgelse af, hvad det ville betyde, hvis man som led i en hurtigere opsparing, altså en hurtigere afdragsordning, gennemførte kortere perioder for en del af realkreditte, og jeg vil tro, at det materiale, der foreligger, kunne danne grundlag for, at man måske nok på visse områder kunne finde frem til en kortere løbetid for obligationer.

Derimod kan jeg ikke give hr. Niels Westerby ret i, at vi bør opgive vurderingerne. Jeg tror, at vi med vurderingerne imødekommer et ønske fra de lejere, der nu skal have lejeforhøjelser, om, at det sikres, at forhøjelserne foregår ud fra et reelt grundlag, og omkostningerne ved den engangsvurdering, der skal finde sted, mener

jeg ikke kan være væsentlige, når det drejer sig om at få løst en så vigtig opgave.

Når hr. Niels Westerby siger, at parcelhusene er ladt i stikken, er det i hvert fald ikke rigtigt. Hvis vi ved den løsning af boligproblemerne, der her er tale om, med de midler, der skaffes frem til boligsektoren, og ad andre veje får renten ned på obligationsmarkedet, vil jo lige så vel parcelhusenes bygherrer som andre bygherrer få nytte deraf.

Jeg må i øvrigt understrege, at jeg er enig med hr. Axel Ivan Pedersen i hans betragtning, at et udvalgsarbejde nu må i gang, og jeg håber ligesom hr. Axel Ivan Pedersen, at dette udvalgsarbejde må medføre, at til slutningen til den forligsskitse, der her foreligger, bliver endnu bredere, end selve forligsskitsens partier angiver.

Hermed sluttede forhandlingen.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 43) findes i tidenden sp. 1179, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 135).

Der var stillet 2 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden næstformand (Thestrup): Sammen med denne sag foretages de fire følgende sager på dagsordenen, nemlig:

Anden behandling af forslag til lov om ejendomsskyld til staten.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 44) findes i tidenden sp. 1180, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 135).

Der var stillet 3 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.